

ליקוטי אמרים

פרק מב

תקצט

במ"ש לעיל: פמ"א. מ"ש
בגמ': ברכות לג, ב. ועתה
ישראל גו': עקב יו"ד, יב.

פרק מב והנה במ"ש לעיל בענין יראה תתאה
יובן היטב במ"ש בגמ' על פסוק
ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה
את ה' אלהיך אטו יראה מילתא זוטרתא היא אין לגבי

והיינו שבחי' ענוה נמשכת מעלמא דאתכסיא, ששם יש גילוי אלקות, וממילא הכל שם הוא בביטול וכלא חשיב (כמארז"ל¹⁶ „עניו מאד מכל האדם – ולא ממלאכים“, כי למעלה ישנו גילוי אלקות, ולכן המלאכים כלא חשיבי), משא"כ היראה היא בעלמא דאתגליא, ולכן היא „עקב ענוה“ [וע"ד שמלכות (עקב) דאצילות נעשית כתר לבריאה¹⁷, והיא עטרה לחכמה דבריאה. ועד"ז בנדו"ד – שענוה היא שכינתא עילאה¹⁸ (שבאצילות), ויראה היא שכינתא תתאה (מלכות דאצילות הנעשית כתר לבריאה)].

ולכן „לגבי משה“, שנאמר בו „והאיש משה עניו מאד“, לפי ש,מן המים משיתיהו¹⁹, מעלמא דאתכסיא²⁰ (שממש נמשכת בחי' ענוה, כנ"ל) – היראה „מילתא זוטרתא היא“²¹.

והנה מבואר בתו"א²² בענין מה שנאמר במשה²³ „ויקרא הוי' הוי'“, שמשה הוא המקשר ומחבר ב' שמות הוי', וע"י חיבור זה נמשך הביטול גם למטה²⁴.

וזוהו מ"ש²⁵ „מי עלה שמים וירד גו' מה שמו ומה שם בנו“, וארז"ל²⁶ „מי עלה שמים, זה משה דכתיב ביי²⁷ ומשה עלה אל האלקים“, שמזה מובן שגם סיום הכתוב „מה שמו“ קאי על משה, שהוא בחי' „ונחנו מה“; וממשיך „ומה שם בנו“ – דקאי על בניי (כמארז"ל²⁸ „מה שמו .. ה' צבאות שמו, ומה שם בנו .. בני בכורי ישראל“), היינו שמבחי' „מה שמו“ (דקאי על משה, כנ"ל) נמשכת הארת בחי' מ"ה גם ל„בנו“, דהיינו לכל נפש מישראל²⁹.

א. (16) ספרי בהעלותך שם. (17) תו"א וירא יד, א. לקו"ת שלח לט, סע"ב – בשם כתיבי הארז"ל. (18) ר"ח שער הענוה פ"א – הובא בלקו"ת מטות שם. (19) שמות ב, יו"ד. (20) תו"א בשלח סב, ג. ובכ"מ. (21) ראה גם ידי משה לשהש"ר שם. (22) שם, א ואילך. (23) תשא לד, ו. (24) ראה אוה"ת עקב ע' תקע"ד. (25) משלי ל, ד. (26) במדב"ר פ"ב, יא. (27) יתרו יט, ג. (28) במדב"ר שם. וראה גם זח"ב עט, א. קצו, א. (29) וכמ"ש בס' אור תורה להמגיד (סתכ"ג. וש"נ) בפירוש מארז"ל (תגיגה ד, א) „איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו“, שמאבד בחי' הארת שם מ"ה שבו (גימטריא אדם), ואז „נמשל ככהמות נדמו“ (תהלים מט, כא).

יובן היטב במ"ש בגמ' על פסוק ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך .. לגבי משה מילתא זוטרתא היא .. כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה .. ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל נפש מישראל האלקות מילתא זוטרתא היא: ביאור הדברים:

בחי' משה היא „ונחנו מה“², שהיא מדריגת הביטול האמיתי דחכמה³, „כח מ"ה“⁴ (ולכן נקרא משה „אמת“⁵, כי אמת היא בחי' חכמה⁶), שהוא ביטול במציאות לגמרי⁷. וכמארז"ל⁸ „גדול מה שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב⁹ ואנכי עפר ואפר, ואילו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה“.

וזוהו ג"כ מ"ש¹⁰ „והאיש משה עניו מאד גו'“, שפירוש ענוה אינו שמחזיק עצמו לפחות ושפל מאד, אלא שמעוצם ביטולו אל ה' הרי כל המעלות שבו כלא חשיבי (ע"ד המבואר באגה"ק¹¹ בענין „קטנתי מכל החסדים גו'“¹²).

ועפ"ז יובן דיוק לשון הגמרא שהיראה „לגבי משה מילתא זוטרתא היא“, כי הביטול הנ"ל דמשה הוא בחי' יראה עילאה (שלמעלה מיראה סתם).

ויתרה מזו – שהביטול דמשה (בחי' ענוה) הוא למעלה גם מכללות ענין היראה, כמ"ש¹³ „עקב ענוה יראת ה'“, שבחי' יראה היא העקב דבחי' ענוה (וכמארז"ל¹⁴ „מה שעשתה חכמה עטרה לראשה, שנאמר¹⁵ ראשית חכמה יראת ה', עשתה ענוה סנדל לעקבה, שנאמר עקב ענוה יראת ה'“).

(1) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ת מטות פא, סע"ד ואילך. (2) בשלח טז, ז. שם, ת. (3) ולכן החכמה היא בחי' יו"ד שבשם, נקודה קטנה בלבד (ראה ביאורו"ל לאדהאמ"צ קכא, ב. להצ"צ ח"א ע' שז). (4) זח"ג כז, א. לד, א. הקדמת ת"ז בתחלתה (ד, א). ת"ז תס"ה (צו, ב). תס"ט (צט, ב. קב, ב. קיב, א). מאורי אור מערכת מ"ם סקכ"ו. וראה בארוכה לעיל פי"ח. (5) שמור" פ"ה, יו"ד – עה"פ (תהלים פה, יא) „חסד ואמת נפגשו“. (6) ראה לקו"ת מסעי צב, ד ואילך. (7) ראה תו"א בשלח טו, סע"א ואילך. סידור עם דא"ח קח, סע"ב ואילך. (8) חולין פט, א. (9) וירא יח, כז. (10) בהעלותך יב, ג. (11) ס"ב. (12) וישלח לב, יא. (13) משלי כב, ד. (14) שהש"ר פ"א, א (ט). (15) תהלים קיא,

משה מילתא זוטרתא היא וכו' דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי

מצוות ל"ת), ועד למעשה בפועל, קיום מצוות מעשיות כפשוטן – „ללכת בכל דרכיו ולא הבה אותו ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך, לשמור את מצוות ה' ואת חוקותיו גו"ל.

(כ"ק אדמו"ר⁴⁰)

ויתרה מזו: ממ"ש שיראה היא „מילתא זוטרתא" אצל כל בני, מוכח שבאמת שייך כל איש ישראל גם לענינים נעלים יותר מיראה.

(כ"ק אדמו"ר⁴¹)

ומ"מ אין זה דומה כלל למדריגת מרע"ה עצמו, וכמה חילוקים ביניהם: (א) במרע"ה ישנו הענין בפשיטות, ואילו כאו"א מישראל צריך להתייגע הרבה („יגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת") כדי לגלות בנפשו ענין זה; (ב) במרע"ה ישנו כללות הענין, ואילו בכאו"א מישראל ישנו רק פרט מזה; (ג) במרע"ה ישנו ענין זה כמו שהוא בעולם האצילות, ואילו בכאו"א מישראל – בעוה"ז הגשמי והחומרי.

(כ"ק אדמו"ר⁴²)

ומה שהוצרך מרע"ה לומר לישראל בדרך חידוש „ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך וגו'" – כי אף ש„כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי מרע"ה", הרי הגילוי דענין זה נעשה אז, ע"י אמירתו „ועתה ישראל גו"ל.

(כ"ק אדמו"ר⁴³)

יובן היטב מ"ש בנמ" על פסוק ועתה ישראל . . דלכאורה אינו מובן התירוץ דהא שואל מעמך כתיב. אלא הענין הוא כי כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי מרע"ה: מכיון שאדה"ז מביא ענין זה (שיש בחי משה בכאו"א מישראל) כדי לתרץ קושיא בנגלה דתורה, בהכרח שכן הוא גם ע"פ נגלה.

מבחי עלמא דאתכסיא הנקרא „מ"י" (ראה לקו"ת במדבר טו, ב). (37) מאה דוקא – כי ע"ז ההמשכה היא גם מג' ראשונות דא"א, כמ"ש (שמואל"ב כג, א) „גאום הגבר הוקם ע"ז" (ראה במדב"ר פי"ח, כא. תנחומא קרח יב. טור או"ח סמ"ו בשם רב טרונגאי גאון – הובא בשו"ע אדה"ז שם ס"א). שהע"ז מורה על ז"ת והלמ"ד על ג"ר (ראה תו"א תולדות כ, א. ועוד). (38) אוה"ת ויחי שצ, א ואילך. עקב ע' תקעה ואילך. (39) ברכות לג, ב. וש"נ. (40) שיחת יום ב' דחה"ש תשמ"מ. שיחת ש"פ תבוא תשמ"מ. תו"מ תשד"מ ח"א ע' 215. (41) תו"מ סה"מ ח"ד ע' מח הערה 12. (42) תו"מ ח"ג ע' 199. (43) שיחת ש"פ מטות תשמ"א.

וזוהו מ"ש אדה"ז ש„כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי מרע"ה", ר"ל הארת בחי מ"ה שבנפש³⁰ (בחי ענוה), שלגבי היראה היא „מילתא זוטרתא".

[ועפ"ז יובן מארז"ל³¹ „הי רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך", ופרש"י „קרי בי מאה" („אל תקרי מה אלא מאה"32), ופי' בחדא"ג מהרש"א שם: „דלפי פשוטו דקאי מלת מה אכי אם ליראה כו' קשה וכי יראה מלתא זוטרתא היא . . וע"כ דרשו מיני' אל תקרי מה אלא מאה כו'", שזהו דבר שנקל לאדם לקיים, ועי"ז יבוא „ליראה את ה'"33 – שלכאורה אין פירושו מתיישב עם מארז"ל בברכות „אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא".

וע"פ הנ"ל יובן, כי מה שהיראה היא „מילתא זוטרתא" לגבי כאו"א מישראל הוא מצד המשכת הארת שם מ"ה, שהיא המשכת הביטול (כנ"ל), והמשכה זו היא ע"י הברכות (כמבואר בסידור³⁴ בענין הפרש בין ברכה להודאה), שהן בחי המשכות מעלמא דאתכסיא³⁵ (שממש נמשכת בחי הענוה דמשה, כנ"ל)³⁶. ולכן ע"י מאה ברכות³⁷ („אל תקרי מה אלא מאה") נמשכת הארת בחי מ"ה בנפש כאו"א מישראל, ועי"ז היראה היא „מילתא זוטרתא" לגביהם].

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ³⁸)

בהכרח לומר שענין זה (בחי משה שבכאו"א מישראל) אינו בבחי מקיף בלבד, אלא ישנו בתוך כאו"א מישראל בפנימיותו (ועד שמתאחד עמו), שהרי מכח זה תובעים ממנו ענינים פרטיים – „ליראה את ה' אלקיך" (ש„הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"³⁹), מצות היראה, שהיא א' מרמ"ח מצוות עשה (נוסף על היותה שורש לכל שס"ה

30) ולהעיר שתיבת „מה" היא האות הראשונה והאות האחרונה משמו של משה (כ"ק אדמו"ר – תו"מ תש"נ ח"ג ע' 305. תשנ"ב ח"א ע' 72 בשוה"ג). (31) מנחות מג, ב. (32) תוס' שם ד"ה שואל. זהר ח"ב קכו, א וח"ג קטט, א (עי"ש). תניא רבתי בתחלתו. (33) ודבריו יובנו ע"פ המבואר בתו"א (בראשית ו, ב) שענין הברכות הוא להמשיך „ברכה והמשכה להיות גילוי אור א"ס בנפש כלל ישראל שתתחזק אמונת ה' בלבם בבחי גילוי כאלו רואה כו'", עיי"ש. (34) עם דא"ח – שם, ג ואילך. (35) ראה אוה"ת שם ע' תקעה ואילך. (36) וכמ"ש (ואתחנן ה, כה) „מי יתן והי' לבכם זה להם ליראה אותי גו"ל, שכדי לבוא ליראה את ה' הוא ע"י ההמשכה

ליקוטי אמרים

פרק מב

תרא

משרע"ה כי הוא משבעה
רועים: סוכה נב, ב. שבעה
רועים: מיכה ה, ד.

כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי' משרע"ה
כי הוא משבעה רועים הממשיכים היות ואלהות לכל'ו

בש"ס – כוונת הקושיא „אטו יראת שמים מילתא
זוטרתא היא כו"י היא להוכיח שיראה היא „מילתא
רבתי" הן מצד השואל (הקב"ה) והן מצד הנשאל
(האדם).

והנה, מצד הנשאל – אין צריך לראי' שיראה היא
מילתא רבתי, דמעשים בכל יום יוכיחו (וכדלקמן
בפרקין שצריך לזה יגיעת נפש ויגיעת בשר). ועפ"ז
יתוקם גם קרא ד„יראת ה' היא אוצרו" על האדם
(וכדפירושו ג"כ בשבת⁵⁰), וממילא אין מכתוב זה ראי'
שיראה היא „מילתא רבתי" גם מצד השואל.

וכדי להוכיח שהיראה דבר גדול היא גם מצד
השואל – הובאה המימרא „אין לו להקב"ה בבית
גנזיו אלא אוצר של יראת שמים כו"י, היינו שיראת
שמים הוא בבית גנזיו של הקב"ה⁵¹.

משא"כ בפרקין, שמדבר בעבודת האדם (הנשאל) – לא
הוצרך להביא מימרא זו כלל (כנ"ל, שלגבי האדם
אין צורך להביא ראי' שיראה היא מילתא רבתי).

(כ"ק אדמו"ר⁵²)

דלכאורה: פירוש: כשאתה פותח, קודם שתעיין בה
(ערוך ערך כאור⁵³).

(כ"ק אדמו"ר⁵²)

דהא שואל מעמך כתיב: היינו מכל אחד מישראל.

(כ"ק אדמו"ר⁵⁴)

כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחי'
משרע"ה: ראה תקו"ז תס"ט⁵⁵: „אתפשטותא דמשה
בכל דרא ודרא .. עד שתין ריבוא".

מיראת שמים כו"י (חדא"ג מהרש"א שם. עיון יעקב לע"י שם). ולפי
המבואר כאן מובן, כי באמת מצד הנשאל שייך להקשות גם אגופא
דקרא (כמו שמקשה בתניא כאן שמדבר מצד הנשאל), אבל מצד
השואל אין להקשות אגופא דקרא, דמייירי בנשאל („מה ה' אלקיך
שואל מעמך"), ולכן מקשה אמירא דר' חנינא „הכל בידי שמים
חוץ מיראת שמים", דמשמע שגם לגבי השואל (הקב"ה) יראה היא
„מילתא זוטרתא". (ב) „למה לא הקשה ב' כתובים הבאים כאחד,
כתוב אחד אומר כי אם ליראה (היינו שהיראה תלוי' באדם), וכתוב
אחד אומר יראת ה' היא אוצרו (של הקב"ה)" (הרי"ף לע"י שם). ולפי
המבואר כאן מובן, שהרי הכתוב „יראת ה' היא אוצרו" מיתוקם גם
על האדם, ולכן אין מזה קושיא על הכתוב „ועתה ישראל מה ה' שואל
מעמך כי אם ליראה גו"י". (52) „מראה מקומות, הגהות והערות
קצרות". (53) הובא בכתובות נד, א על הגליון. (54) הגהה
לשיעורים בספר התניא (כתי"ק). (55) קיב, רע"א. קיד, רע"א –
הובא לקמן פמ"ד לגבי הארת משה, בנפשות כל בית ישראל".

והביאור בזה – דמכיון שנתנית התורה לישראל היא
ע"י משה דוקא (כמ"ש⁴⁴ „תורה צוה לנו משה"), והרי
פשוט שאצלו התורה היא ענין הנוגע לחיות נשמתו,
נמצא שבהשפעת התורה משפיע מרע"ה לכאור"א
מישראל גם מחיותו ונשמתו, ועי"ז יש בכל נפש
מישראל מבחי' מרע"ה.

(כ"ק אדמו"ר⁴⁵)

אטו יראה מילתא זוטרתי היא: כ"ה גירסת עין
יעקב ויל"ש⁴⁶, וכ"ה בחדא"ג, עיון יעקב ועוד (ועיין
דקדוקי סופרים). אבל בש"ס לפנינו: „אטו יראת
שמים מילתא זוטרתא היא".

(כ"ק אדמו"ר⁴⁷)

אטו יראה מילתא זוטרתי היא אין לגבי משה
מילתא זוטרתי היא וכו': בש"ס שם איתא (על
מאמר ר' חנינא „הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים,
שנאמר ועתה ישראל מה' אלקיך שואל מעמך כי
אם ליראה"): „אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא,
והא אמר ר' חנינא משום ר' שמעון בן יוחי אין לו
להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים
שנאמר⁴⁸ יראת ה' היא אוצרו, אין לגבי משה מילתא
זוטרתא היא". והטעם שלא הובאה מימרא דר'
חנינא משום רשב"י כאן (וגם לא רמזה בתיבת „כו"י")
– כי אינה נוגעת לענינא דפרקין כלל⁴⁹.

ויש להמתיק בביאור החילוק בין סוגיית הש"ס
(שהביא מימרא דר' חנינא משום רשב"י) ללשון
אדה"ז כאן (שהשמיטה):

(44) ברכה לג, ד. (45) תו"מ תשמ"ה ח"ב ע' 1293 ואילך.
(46) עה"פ (רמז תתנד). (47) „מראה מקומות, הגהות והערות
קצרות". לקו"ש חט"ז ע' 307 הערה 69. (48) ישע"י לג, ו.
(49) ראה ע"ז לעיל רפ"א: „רשעים יצה"ר שופטן בינונים זה וזה
שופטן" – אף שבש"ס איתא „יצה"ר שופטן שנאמר כו"י" (ראה בארוכה
„לקוטי פירושים" שם ד"ה צדיקים). (50) לא, א (ושם ובפרש"י):
„מאי דכתיב והי' אמונת עתיך וגו' אמונת זה סדר זרעים .. ואפ"ה
יראת ה' היא אוצרו (הוא עיקר החשוב בעיניו לאצור ולעשות סגולה
לזכרון) .. בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת
באמונה קבעת עתים לתורה .. ואפ"ה אי יראת ה' אוצרו אין כו"י).
(51) ובזה יתורצו ג"כ כמה מקושיות המפרשים לברכות שם: א)
„לכאורה אגופא דקרא (ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי
אם ליראה גו"י)" הו"ל לדקדק כן („אטו יראת שמים מילתא זוטרתא
היא"). דכי אם ליראה משמע שאינו מבקש ושואל ממך רק דבר קטן
שהיא היראה", ולא רק אמירא דר' חנינא „הכל בידי שמים חוץ

ונקרא רעיא מהימנא: מורגל בזהר. נשמות ישראל שלכן נקראים בשם רועים ומשרע"ה הוא כללו' כולם ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך

א) בזהר חדש⁶⁷: „קם רעיא מהימנא על רגלוי ואמר רעיין קדישין אברהם יצחק ויעקב ואדם קדמאה ואהרן ודוד ושלמה“, היינו שישנה שיטה אחרת במנין ז' הרועים⁶⁸, ובשיטה זו אזיל בתו"א ובלקו"ת⁶⁹.

ב) בזהר⁷⁰: „הוא (לשון יחיד) אהרן ומשה⁷¹ .. לאכללא דא בדא כו"ו⁷². ועפ"ז י"ל שהן לשיטת הש"ס והן לשיטת הזו"ח נחשבים משה ואהרן כאחד במנין הרועים, אלא שבכל מקום לא נמנה אלא אחד מהם (בש"ס – משה, ובזו"ח – אהרן), שהוא העיקרי באותו ענין שעוסק בו. וק"ל.

(כ"ק אדמו"ר⁷³)

ומשרע"ה הוא כללות כולם: וע"ד מ"ש בירושלמי⁷⁴: „ואין רועה אלא משה“. ולהעיר גם ממאו"א בערכו⁷⁵: „משה .. הוא כולל כל ההיכלות כו"ו.

ומ"ש בסוכה שם „דוד באמצע“, ובחדא"ג מהרש"א שם דהיינו לפי שדוד הוא העיקר – זהו רק לאיזה

וראה גם בהעלותך יא, כא⁵⁶. ע"ח שער לב (שער הארת המוחין זו"ן) פ"א⁵⁷. שער לח (שער לאה ורחל) פ"ו⁵⁸. אגה"ק ס"ו ז"ך⁵⁹. ובכ"מ.

(כ"ק אדמו"ר⁶⁰)

משבעה רועים: ביאור ענינם בדא"ח: תו"א ד"ה ת"ר מצות נר חנוכה⁶¹.

בכמה מקומות בתו"א⁶² ובלקו"ת⁶³ איתא שגם אהרן הוא מז' הרועים. וצע"ג, שהרי בש"ס ויל"ש⁶⁴ לא נמנה במנין ז' הרועים („דוד באמצע, אדם שת ומתושלח מימני, אברהם יעקב ומשה משמאלו“) – אף שהוא משלשת הרועים שנזכרו בתענית⁶⁵.

ואולי אפ"ל דאהרן לא נמנה בפ"ע, לפי שנכלל באברהם, דאברהם ואהרן שייכים זה לזה, וכמ"ש בתו"א ולקו"ת שם⁶⁶.

ועוד י"ל בביאור המקור למ"ש בתו"א ובלקו"ת – בשנים:

שיש להקשות בזה (והוא העיקר): בתו"א ובלקו"ת מפרש ענין ז' הרועים שהם המשפיעים אלקותו לכנסת ישראל וכו', ואינו מובן כלל מה ענין שת ומתושלח (הנמנים בסוכה במנין ז' הרועים) לזה. והנה, באוה"ת להצ"צ (נ"ך ע' תעז) עה"פ (מיכה ה, ד), „והקימונו עליו שבעה רועים גו"ו מדייק שיש שני פירושים בתיבת „והקימונו“: (א) על אשור, (ב) על בניי (כפי' התרגום), ובדרך ממילא ינוצח אשור. ועפ"ז י"ל, ששיטת הש"ס בסוכה היא לפי פירוש הא' (שז' הרועים אינם לבניי דוקא, ולכן נמנים עמהם שת ומתושלח). ושיטת הזו"ח היא לפי פירוש הב' (שז' הרועים הם לבניי)*. אבל עומד לנגד ביאור זה מה שבתו"א מקץ שם, וכן בסהמ"צ להצ"צ מצות נר חנוכה (עד, א ואילך). מעתיק מסוכה שם, ומ"מ מפרש ענין הרועים באופן הנ"ל (המתאים לשיטת הזו"ח שז' הרועים הם לבניי דוקא). אבל יעויין שם שמביא מז' הרועים שבש"ס רק אברהם יעקב ומשה. ועצ"ע. (69) ועפ"ז מתורץ ג"כ: (א) בתו"א תצוה שם – שאברהם הוא הרועה הראשון (כבז"ח), ובסוכה – אדה"ר. (ב) בתו"א מקץ לג, ג משמע שגם יצחק הוא בכלל הרועים (כבז"ח ודלא כבסוכה שם). (70) ח"ב כו, ב. (71) וארא ו, כו. (72) ולהעיר מתענית שם (שענני הכבוד שניתנו בזכות אהרן חזרו בזכות משה). (73) „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות“. אגרות-קודש ח"ח ע' תקנן. (74) סנהדרין פ"י סה"א. (75) אות מ"ם סנ"ה.

(* ויש לבדוק בדפוסים הראשונים של הז"ח, אולי צ"ל יוסף במקום אדה"ר (ויזמתק יותר מה שז' הרועים הם לבניי דוקא). ועפ"ז יהיו ז' הרועים (יחד עם „רעיא מהימנא“, מרע"ה) ע"ד האושפיזין דחג הסוכות.

56) ושם: „שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו“. 57) ושם: „ומזה מבין מ"ש בזהר בהעלותך כי הדור ההוא כולם נכללין במשה כמ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו .. כי כולם ניצוצין שלו“ (ומ"ש שענין זה מבואר „בזהר בהעלותך“ – צ"ע הכוונה). 58) ושם (בהגהה): „נלעד"ח שזהו כוונת הפסוק שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו, ר"ל כי משה יסוד דאבא המלושב תוך ז"א שהם ר' קצוות שהם אותם הס' רבוא, ואנכי בקרבו דייקא“. 59) ושם: „וכדאיתא בתיקונים על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כו"ו“. 60) אגרות-קודש חכ"ג ע' שדמ (בהערה). לקו"ש חט"ז ע' 472 הערה 63. חכ"ו ע' 7 הערה 61. 61) מקץ לג, ד (ושם): „רועה יש בו ב' פירושים. הא' לשון מפרנס לאחרים .. והב' שהוא רועה את עצמו ר"ל שמתפרנס .. וכן בענין השבעה רועים יש ב' בחי' אלו, כי הן המפרנסים כנ"י, אברהם באהבה .. ומרע"ה משפיע בחי' דעת .. ויעקב משפיע רחמים. ואמנם הנה עי"ז שמפרנסים לכנס"י הם מתפרנסים ג"כ .. נמשך תוספת אור וגילוי מא"ס ב"ה בהמדות עליונות שהם שרש בחינת הרועים וכו"ו“. 62) מקץ לב, ב. תצוה פב, א. הוספת קי, ג. 63) במדבר ג, א. בהעלותך כט, ג. מסעי פט, סע"א. 64) מיכה – רמז תקנב (בסופו). 65) ט, א (ושם): „ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד, וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן ואהרן באב ומשה באדר, אלא מלמד שנתבטלו ג' מתנות טובות שניתנו על ידן ונסתלקו כולן בירח אחד“. 66) תו"א תצוה שם ולקו"ת בהעלותך שם – שמבאר ההפרש בין מדת האהבה והחסד דאברהם ודאהרן. 67) בסופו – תיקונים קד, א. 68) ובביאור החילוק בין ב' השיטות – י"ל בהקדים מה

ליקוטי אמרים

פרק מב

תרג

שהוא ודעתו אחד והוא המדע
כו': רמב"ם הלכות יסודי
התורה פ"ב ה"י. לעיל פ"ב.
עיני העדה: ע"ד לשון הכתוב
— שלח טו, כד.

בחי' הדעת לכללות ישראל לידע את ה' כל אחד כפי
השגת נשמתו ושרשה למעלה ויניקתה משרש נשמת
משרע"ה המושרשת בדעת העליון שבי"ם דאצילות
המיוחדות במאצילן ב"ה שהוא ודעתו אחד והוא המדע
כו'. ועוד זאת יתר על כן בכל דור ודור יורדין ניצוצין
מנשמת משרע"ה ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי
הדור עיני העדה ללמד דעת את העם ולידע גדולת ה'

לנשמות שהם מבחי' „זרע בהמה“, שמצד עצמם אין
בהם בחי' דעת באלקות⁸¹.

(כ"ק אדמו"ר⁸²)

שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל .. בכל
דור ודור: היינו אפילו בחושך הכפול והמכופל
שבזמן הגלות.

(כ"ק אדמו"ר⁸³)

ועוד זאת יתר על כן: כלומר: ישנו ענין נעלה יותר
באופן קבלת בחי' הדעת ממה רבינו.

(כ"ק אדמו"ר⁸⁴)

בכל דור ודור יורדין ניצוצין מנשמת משרע"ה
ומתלבשין בגוף ונפש של חכמי הדור עיני
העדה: ראה תקו"ז שם⁸⁴. חולין צג, א (ובפרש"י)⁸⁵.
שבת קא, ב (וש"ג): „משה שפיר קאמרת“. תו"א יתרו
סח, ג⁸⁶. סט, ג⁸⁷.

(כ"ק אדמו"ר⁸⁸)

בגוף ונפש: כלומר: לא זו בלבד שהניצוצין
מנשמת משה רבינו ע"ה מתלבשים (לא רק בנפושם,
אלא גם) בגופם של חכמי הדור, אלא שאדה"ז מוסיף
עוד יותר בזה, ומדייק שהסדר הוא „בגוף ונפש“ —
שלא נאמר שההתלבשות בגוף (אינה באופן ישר,
אלא) היא ע"י התלבשות בנפש תחלה, אלא ניצוץ
מרע"ה מלוכש בגוף החכם באופן ישר (ע"ד ודוגמת
אופן התלבשותו בגוף מרע"ה עצמו), שלא ע"י הממוצע

ענינים, אבל לא לגבי המדובר כאן, שבזה משה הוא
כללות כולם.

(כ"ק אדמו"ר⁷⁶)

ונקרא רעיא מהימנא דהיינו שממשיך בחי' הדעת
לכללות ישראל: היינו שכשם שענין הרועה הוא
שמנהיג את צאנו במקום מרעה טוב, כך מרע"ה ה'
„רעיא מהימנא“, היינו שהאמין לו הקב"ה להנהיג
את צאנו („צאן אדם“⁷⁷), ולהמשיך בהם דעת.

(כ"ק אדמו"ר נהר"ש⁷⁸)

פירוש „רעיא מהימנא“ כאן הוא שרועה ומפרנס את
ישראל (ע"י המשכת בחי' הדעת), ו„מהימנא“ הוא
התואר (וטפל) ל„רעיא“.

ומ"ש בתו"א⁷⁹ ש„רעיא מהימנא“ פירושו „שמפרנס
את האמונה על ידי שממשיך דעת ה"י [ולפי זה
פירוש התיבות „רעיא מהימנא“ הוא להיפך,
ש„רעיא“ הוא הטפל (ומשמש ומפרנס) ל„מהימנא“]
— זהו עוד פירוש וענין, אשר אדה"ז כאן אינו מזכירו
כלל, וכמדומה גם אינו מרמזו [ומטעם המובן — כי
כאן נוגעת השייכות למדות (וכדיוק לשונו לעיל:
„ומשרע"ה הוא כללות כולם“, כל ז' הרועים שכנגד
ז' מדות), ובפרט — ליראה תתאה (לבאר איך שמטעם
זה „מילתא זוטרתא היא“), ולא השייכות לאמונה].

(כ"ק אדמו"ר⁸⁰)

שממשיך בחי' הדעת לכללות ישראל: היינו גם

85) ושם: „אמר רב ספרא משה (תלמיד חכם) מי אמר רחמנא לא
תיכול בישראל, אמר רבא משה מי אמר רחמנא אכול דמא“.
86) ושם: „ושכינה מדברת מתוך גרונו של משה וכן בכל דור
ודור, כמו שאמר המגיד להבית יוסף אני המשנה המדברת בפיו,
ולכן נק' התלמיד חכם בשם משה כדאיתא בגמ' משה שפיר
קאמרת כו“⁸⁷. ושם: „בחי' נוצר חסד בחי' משה .. המשיך
גם בב"ע עולמות הנפרדים משם יפרד כו', משה שפיר קאמרת,
רבא בחי' משה .. וכל ראשי ישיבות שבכל דור ודור הן בחי' משה
כו“⁸⁸. לקו"ש חכ"ו ע' 7 הערה 62.

76) „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות“. לקו"ש חל"ה ע'
193. 77) יחזקאל לו, לח. וראה גם שם לד, לא. 78) המשך
מים רבים תרלו' פקצ"ג. 79) מקץ לג, ד. משפטים עה, ב. 80)
הגהה לשיעורים בספר התניא (כתי"ק). מענה (כתי"ק) —
נדפס בלקוטי ביאורים ע' רסב. 81) ראה תו"א ר"פ משפטים
(עד, ג ואילך). 82) סה"מ תשי"ד ע' צב. 83) ד"ה ראיתי
והנה נגזרת זהב תשמ"א. 84) ושם: „ואתפשטותי הוא בכל
דרא ודרא בכל צדיק וחכם דמתעסק באורייתא“ (קיב, א).
„ואתפשטותי דמשה בכל דרא ודרא ובכל צדיק וצדיק“ (קיד, א).

דע את אלהי אביך גר': דברי הימים א כה, ט⁹¹. ולא ילמדו איש את רעהו לאמר גר': ירמ' לא, לג⁹². והאדם ידע גר': בראשית ד, א.

ולעבדו בלב ונפש כי העבודה שבלב היא לפי הדעת כמ"ש דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ונפש חפיצה ולעתידי הוא אומר ולא ילמדו איש את רעהו לאמר דעו את ה' כי כולם ידעו אותי וגו' אך עיקר הדעת אינה הידיעה לבדה שידעו גדולת ה' מפי סופרים ומפי ספרים אלא העיקר הוא להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחווק ואומץ הלב והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי שרואה בעיני בשר ומעמיק בו מחשבתו כנודע שדעת הוא לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו' וכח זה ומדה זו לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה מנשמת משרע"ה רק מאחר שנתלבשה הנפש בגוף

[נס, ב]

העיקר הוא להעמיק דעתו .. ולהתבונן בגדולת ה' .. לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בכינת הלב .. שהדעת הוא המקשר מצפוני כינת הלב אל בחי' גילוי בו': כלומר: מה שצריך להתבונן ולהעמיק דעתו כדי לבוא לידי יראה – אין זה לפי שההשגה (הבאה ע"י ההתבוננות) מביאה ליראה [כי מאחר ששורש הביטול דיראה (גם יראה תתאה) הוא מהביטול דעצם הנשמה שלמעלה מהשכל, א"א להגיע אלי' ע"י התבוננות (משא"כ אהבה שהיא תלוי' בהשגה)⁹⁴], אלא לפי „שהדעת הוא המקשר מצפוני כינת הלב אל בחי' גילוי", ולכן על-ידיה הוא גילוי „אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בכינת הלב".

(כ"ק אדמו"ר⁹⁵)

וכח זה ומדה זו לקשר דעתו בה' יש בכל נפש מבית ישראל ביניקתה מנשמת משרע"ה: דיוק הלשון „כח זה ומדה זו" – שכאור"א מישראל יש בו כח הדעת וההתקשרות באלקות (ביניקתו מנשמת

דנפש החכם [ובזה יומתק יותר מה שהחכמים נקראים בשם „משה"⁹⁹, היינו שנקראים כן גם מצד גופם].

(כ"ק אדמו"ר⁹⁰)

עיקר הדעת אינה הידיעה לבדה שידעו גדולת ה': אף שגם ידיעת גדלות הבורא היא מצוה בפ"ע.

(כ"ק אדמו"ר⁵⁴)

עיקר הדעת אינה הידיעה לבדה .. אלא העיקר הוא להעמיק דעתו .. עד שתהא מחשבתו מקושרת .. כנודע שדעת הוא לשון התקשרות: כלומר: לא שבתוכה „דעת" ישנם שני פירושים, לשון ידיעה ולשון התקשרות, אלא ש„דעת" פירושה ידיעה באופן של התקשרות.

(כ"ק אדמו"ר⁵⁴)

העיקר הוא להעמיק דעתו בגדולת ה' ולתקוע מחשבתו בה' בחווק ואומץ הלב והמוח .. כנודע שדעת הוא לשון התקשרות כמו והאדם ידע וגו': עיין לעיל ספ"ג⁹³ (ולהעיר משינויי הלשונות בין שני המקומות).

(כ"ק אדמו"ר⁵²)

94 ראה סד"ה ועתה ישראל תער"ב (המשך תער"ב ח"א ע' קכז), שאהבה „תלוי' בהשגה", משא"כ יראה היא „מכח העצמי שבנפש". ולהעיר מהמשך תער"ב פקע"ז, שכדי לבוא לאהבה מספקת השגה, אבל כדי לבוא ליראה – מכיון שיראה היא ביטול, ה"ז דוקא ע"י „הכרה והרגש דעצם הדבר". והרי מובן שההכרה באלקות, בעצם הדבר" היא דוקא ע"י גילוי הנשמה. וראה גם „לקוטי פירושים" לקמן ד"ה ליגע. 95 תו"מ סה"מ ח"ד ע' קכז הערה 22.

89 ראה „לקוטי פירושים" לעיל ד"ה בכל דור ודור. 90 שיעורים בספר התניא ע' 558 הערה 5. אגרות קודש חכ"ג ע' שיד בהערה. 91 ושם: „ובנפש חפצה". 92 ושם: „ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמר גר". וכן הובא בהקדמת התניא. 93 ושם (צויין גם בלקוטי הגהות המיוחס להצ"צ): „והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחווק בגדולת אין סוף ב"ה ואינו מסיח דעתו".

ליקוטי אמרים

פרק מב

תרה

שלא יחשיך על אור הנפש כמש"ל: פכ"ט. בשם הזהר: ח"ג קסת, א. תכבד עליה העבודה: ע"ד לשון הכתוב – שמות ה, ט. בש"ע א"ח סימן א': ס"א בהגהה (בשינוי וקיצור הלשון). הובא גם בשו"ע אדה"ז מהד"ת ס"א סוס"ה.

צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת. האחת היא יגיעת בשר לבמש את הגוף ולהכניעו שלא יחשיך על אור הנפש כמש"ל בשם הזהר דגופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה והיינו על ידי הרהורי תשובה מעומק הלב כמ"ש שם. והשנית היא יגיעת הנפש שלא תכבד עליה העבודה ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה רצופה כי שיעור שעה זו אינו שווה בכל נפש יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה ופחד ה' כמ"ש בש"ע א"ח סימן א' כשיתבונן האדם שהמלך הגדול ממ"ה הקב"ה אשר מלא כל

שלא תכבד עליה העבודה: כאשר יקרה לעתים קרובות, שכבד עליו ענין ההתבוננות ומתרשל בזה, ואין לו שום חיות בתפלה, וממילא נעשית הכבדות בכל הענינים, ונעשה כאבן ממש, שאין לו חשק לעסוק בשום ענין.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב 100)

ליגע מחשבתה להעמיק ולהתבונן בגדולת ה' שעה גדולה .. יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אליה היראה .. כשיתבונן האדם שהמלך הגדול ממ"ה הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו .. ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה .. ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחוקה בו: ובזה חלוקה היראה (המדוברת כאן, דהיינו קבלת עול מלכות שמים ויראת אלקים, שהן בחי' יראה תתאה) מהאבה:

האבה (הקירוב והדביקות באלקות) – אי-אפשר שתהי' באדם בטבעו מתולדתו, אלא היא תלוי' ביגיעה, שהרי האבה באה ע"י הידיעה וההשגה הפרטית בעניני אלקות (כמ"ש ש"י, "וידעת היום והשבות אל לבבך גו'", שהתעוררות האבה בלב באה ע"י הידיעה), ולזה צ"ל התבוננות טובה בהעמקת הדעת [אלא שיכול להיות שמתולדתו הוא מסוגל לעבודה שבלב, דהיינו שמצד מעלת נשמתו יש לו חושים טובים בעניני אלקות, ומקבל את האור

מרע"ה), וגם יכול לעשות כן בפועל (וצריך שיהי' רק הרצון לזה).

(כ"ק אדמו"ר מוהר"י 96)

צריכה ליגיעה רבה ועצומה כפולה ומכופלת. האחת היא יגיעת בשר .. והשנית היא יגיעת הנפש: ביאור הלשון "כפולה ומכופלת"⁹⁷:

מצינו בכ"מ, שע"י הכפל ניתוסף גם באיכותו של כל אחד משני הפרטים, כיון שכל אחד משני הפרטים מוסיף באיכותו של חברו.

דוגמא לדבר – ממה שמצינו בהלכות שבת⁹⁸ שקשר כפול נקרא "קשר של קיימא". והיינו, שע"י הכפל נעשה כל אחד משני הקשרים "קשר של קיימא" – הקשר הראשון נעשה "של קיימא" ע"י הקשר השני שניתוסף עליו, והקשר השני נקרא "של קיימא" דוקא בגלל הקשר הראשון שלפניו. וכיון שכל אחד משני הקשרים הוא בגדר קשר כפול (היינו שיש בו מעלת הכפל מצד הקשר הנוסף) – נמצא ששני הקשרים יחד הם "קשר כפול ומכופל", ארבעה קשרים. ועפ"ז יובן בעניננו, שמאחר שישנן ב' יגיעות (יגיעת נפש ויגיעת בשר) – הרי כל אחת מב' היגיעות מוסיפה בחברתה, וממילא כל יגיעה היא יגיעה כפולה, וב' היגיעות יחד הן יגיעה כפולה ומכופלת.

(כ"ק אדמו"ר 99)

לבמש: פירושו: להכות ולהחליש (ולא: לשבור).

(כ"ק אדמו"ר 54)

ס"ב. וש"נ. 99) תו"מ חנ"ז ע' 207 ואילך. 100) קונטרס העבודה ע' 40. 101) ואתחנן ד, ט.

96) סה"ש תש"ג ע' 95. 97) ראה גם לעיל פל"ג וב"לקוטי פירושים" שם ד"ה שמחה. 98) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סשי"ז

הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו מיד יגיע אליו היראה וכו' ויש נפש שפלה בטבעה ותולדתה ממקור הוצבה ממדרגות תחתונות די"ם דעשיה ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחזקה

ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות כ"א בקושי ובחזקה: לשון הס"ח דלקמן.

ואף שבוודאי צ"ל השגת הענין, איך שאין שום דבר מעלים ומסתיר לפניו יתברך, ו"לית אתר פנוי מיני" ¹⁰⁴, "מלא כל הארץ כבודו", והוא "עומד עליו ורואה במעשיו", שהרי "היוצר עין הלא יביט" ¹⁰⁵ בעצמו כביכול, והכל גלוי וידוע לפניו יתברך – שכל זה הוא השגה גדולה, וצריך להאריך בזה ולהעמיק דעתו בחזק עד שתקבע היראה בלבו ¹⁰⁶ [וגם בקבלת עול מלכות שמים צ"ל ההתבוננות ב"גדולת א"ס ב"ה .. ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין .. ומניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט", כנ"ל ¹⁰⁷] – מ"מ, לאחר שתקבע היראה בלבו תספיק לו גם מעט התבוננות ¹⁰⁸, דהיינו זכירת הענינים בלבד ¹⁰⁹.

וזהו מ"ש אדה"ז כאן, ש"יש נפש זכה בטבעה שמיד שמתבוננת בגדולת ה' יגיע אלי' היראה .. כמ"ש בש"ע .. כשיתבונן האדם .. מיד יגיע אליו היראה" – שהכוונה בזה היא (לא להתבוננות ממש, אלא) לזכירת תוכן ההתבוננות בענין גדולת ה' ואיך ש"מלא כל הארץ כבודו", שב"נפש זכה בטבעה" די

צריכה להיות בזמן התפלה דוקא, שהיא זמן המוכשר לזה שיונחו וייקלטו הענינים במוחו ויורגשו במוחו ולכו כדי להתפעל בהם באהבה. משא"כ ההתבוננות המביאה ליראה (ההשגה שהקב"ה מלא ממש את העליונים ואת התחתונים וממילא הכל גלוי לפניו ית') – יכולה להיות בכל עת ובכל זמן, גם שלא בשעת התפלה. וכן ההרגש הבא מהתבוננות זו, והנוגע לענין היראה בפרט (שיהי' נרגש בנפש איך שהקב"ה דלית אתר פנוי מיני', צופה ומביט ומאזין ומקשיב ומבין אל כל מעשהו כו"ו) – בנקל להרגישו גם שלא בזמן המוכשר דתפלה, משום שהרגש זה קרוב מאד בכא"א מישראל. [ומ"מ מובן שהזמן המסוגל ביותר להתבוננות (גם בענינים המביאים ליראה) הוא בעת התפלה, שהוא הזמן דמוחין דגדלות, ולכן הוא זמן מוכשר להשגה והתבוננות אלקית בכלל. וכן בנוגע להרגש היראה, שכדי שיהי' בקיום בנפשו, הרי זה לאחר שכבר היתה לו איזה פעמים התעוררות זו בתפלה ע"י ההתבוננות וההרגש הנ"ל, שע"ז נעשה מוכשר בכלל להתעוררות יראה, ויוכל להתעורר אח"כ בכל עת (ואפשר שענין זה יכול להיות גם ע"י השקידה בהתבוננות זו (אפילו שלא בשעת התפלה), וכמ"ש לקמן בפרקיו, ש"כשיתבונן בזה שעה גדולה בכל יום .. אזי תקבע בלבו היראה לכל היום כולו כו"ו]].

כי טוב, וגם הנפש הבהמית אינה מחשכת ומסתרת עליו, ולכן א"צ יגיעה כ"כ, ועבודתו היא אמיתית בבחי' גילוי אור ממש בנפשו; אבל מ"מ גם הוא צריך עבודה ויגיעה].

משא"כ בענין היראה – הרי אנו רואים שיש בני אדם שיש בהם קבלת עול מלכות שמים ויראת ה' על פניהם בטבע תולדתם, שמוגדרים המה בדרך ממילא בכל חושיהם, ואינם יכולים לעשות ח"ו נגד רצון ה', כי איך יראה ויביט בדבר האסור ואיך ישמע דבר אסור וכה"ג, והלא זה אסור ("מען טאָר דאָךְ ניט"). ואינם צריכים לזה שום יגיעה כלל, אלא הם תמיד "כעבדא קמי מארי" ¹⁰², ונרגש בהם תמיד עול האדון ה' צבאות.

והיינו לפי שהיראה אינה תלוי' בידיעה פרטית ובהשגה והתבוננות, אלא בהרגש אלקי, שהאלקות בכלל נרגשת בנפשו תמיד, ואינה נשכחת ממנו אפילו לרגע אחד ¹⁰³. ולכן יכולה היראה להיות בהתגלות גם בלא התבוננות, אלא ע"י זכירת הענינים המביאים לידי יראה.

(102) שבת יו"ד, א. (103) והרגש זה הוא באמת הרגש בחי' עצמות אוא"ס ב"ה שלמעלה ממדרגות פרטיות. והיינו שבאמת בכל המדרגות שבאהוי"ר היראה היא למעלה מהאהבה, כי האהבה (גם במדרגות היותר גבוהות ונעלות שבה) היא בבחי' אורות וגילויים דאוא"ס ב"ה בלבד, משא"כ היראה (גם בחי' יראה תתאה) היא בבחי' עצמות אוא"ס ב"ה. ולכן היראה בכלל היא בבחי' ביטול, משא"כ האהבה. (104) ת"ז תנ"ז (צא, ב). (105) תהלים צד, ט. (106) היינו שאפילו מי שהוא "נפש זכה בטבעה" צריך לעתים להתבונן בזה באריכות ההתבוננות כדי שתהי' היראה בהתגלות בלבו (ובכלל בכא"א טוב שתהי' לעתים ההתבוננות בענינים המביאים לידי יראה), ועאכו"כ מי שהוא "נפש שפלה בטבעה ותולדתה" (ובפרט "אם הוטמאה כו"ו"), שאין בו בחי' היראה בטבעו, וצריך לזה התבוננות, וגם כשנוכח על גדולת ה' וש"מלא כל הארץ כבודו" איני היראה נופלת עליו, אלא צריך לייגע את עצמו ביגיעת בשר וייגיעת הנפש המבוארות בתניא כאן. ולפי אופן פחיתותו ושפלותו – כך צריך לייגע עצמו ביגיעה הנ"ל ביותר, עד שתקבע בלבו היראה. (107) פמ"א. (108) ראה לקמן בפרקיו: "תקבע בלבו היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו בהתבוננות קלה כו"ו". (109) ועוד חילוק בין שני עניני ההתבוננות: ההתבוננות המביאה לאהבה –

ליקוטי אמרים

פרק מב

תרז

היראה תתאה הנ"ל: פמ"א.
יגעתי ומצאתי תאמין: מגילה
ו, ב. אם תבקשנה ככסף גר:
משלי ב, ד"ה. בתחתיות
הארץ: ע"ד לשון הכתוב –
תהלים סג, יו"ד.

ובפרט אם הוטמאה בהטאת נעורי' שהעוונות מבדילים
כו' [כמ"ש בס"ח סי' ל"ה] ומ"מ בקושי ובחוק' שתתחזק
מאד מחשבתו באומץ ויגיעה רבה ועומק גדול להעמיק
בגדולת ה' שעה גדולה בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה
תתאה הנ"ל וכמשארז"ל יגעתי ומצאתי תאמין וכדכתי'
אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין
יראת ה' פי' כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון
בתחתיות הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה כך צריך

[ט, א]

עד כאן כתב בלשון נקבה («לייגע מחשבתה .. יגיע
אליו היראה .. ולא תוכל למצוא במחשבתה האלקות
.. ובפרט אם הוטמאה כו"», וקאי אנפש, ועתה כותב
בלשון זכר, וקאי אאדם. וצ"ע טעם השינוי.

(כ"ק אדמו"ר⁵²)

בודאי תגיע אליו עכ"פ היראה תתאה: ומזה
מובן, שבודאי יגיע גם – ועוד לפנ"ז – להסרת
ההבדלה שע"י העוונות המבדילים, היינו שיבוא
לידי תשובה עליהם.

וזהו מה שמוסיף אדה"ז בשו"ע שלו מהדורא תניינא
– שבה מבוארים הענינים (גם בגילוי) בפרטיות
ובפנימיות יותר – על לשון השו"ע (שהובא כאן
בתניא, והועתק במהדורא קמא דשו"ע אדה"ז):
„ואם לא יגיע אליו מיד, יעמיק הרבה בענין זה עד
שיגיע אליו, וגם ישוב בתשובה שלימה על כל
עוונותיו, שהם המונעים מהגיע אליו היראה“.

(כ"ק אדמו"ר¹¹⁵)

עכ"פ: כלומר: אפילו אם נפשו „שפלה בטבעה
ותולדתה“ בתכלית השפלות.

(כ"ק אדמו"ר⁵⁴)

כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון
בתחתיות הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה:
כשיועד בוודאות שיש שם אוצר (ועד"ז בענינו,
שהאוצר של יראת שמים" נמצא בוודאות בלבו של
כאו"א מישראל).

(כ"ק אדמו"ר¹¹⁶)

כדרך שמחפש אדם מטמון ואוצר הטמון
בתחתיות הארץ שחופר אחריו ביגיעה עצומה

בזה להתעוררות היראה, ואינה צריכה להתבוננות
ממש.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב¹¹⁰)

שעה גדולה: אין הכוונה גדולה בזמן, אלא גדולה
באיכות. וכמו שאנו רואים בגשמיות, שבענין הנוגע
מאד לאדם, אין נפק"מ אם חושב זמן רב או מעט,
אלא העיקר הוא איכות המחשבה.

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ¹¹¹)

פירוש „שעה גדולה“¹¹² (שהרי לכאורה שעה היא
שיעור זמן קבוע, ואין שייך בה גדולה וקטנה) –
שעה מדי יום ביומו, וממילא בשבוע ישנן ז' שעות,
בחודש – ל' שעות, בשנה – שס"ה שעות וכו'.

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ¹¹³)

ולא תוכל למצוא במחשבתה האלהות: לכאורה
אינו מובן דיוק הלשון „למצוא במחשבתה האלקות“:
הרי המדובר כאן הוא אודות הדרך להגיע ליראת
שמים, ומה שייך לזה הענין ד„למצוא .. האלקות“?

והביאור בזה – ע"פ המבואר בהמשך הפרק
שהאוצר של יראת שמים .. צפון ומוסתר בבית
הלב .. שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן, והיינו
ענין האלקות שבנפש, ולכן כדי להגיע ליראת שמים
צריך „למצוא במחשבתה האלקות“.

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ¹¹⁴)

שהעוונות מבדילים כו' [כמ"ש בס"ח סי' ל"ה]:
עיי"ש שזהו „כמו שלא יוכל העיוור להבין ולהאמין
האדם אשר לפניו אם לא ימשמש בו או ישמע קולו“.

(כ"ק אדמו"ר מוהר"ש⁷⁸)

שתתחזק מאד מחשבתו .. בודאי תגיע אליו:

113 שיחת י"ב תמוז תרצ"ב. 114 סה"ש תש"ג ע' 102.
115 „שיעורים בספר התניא“ ע' 563 והערה 12. 116 תר"מ
חכ"ה ע' 188.

110 קונטרס העבודה ע' 18 ואילך. ע' 37. 111 סה"ש תש"ג
ע' 101 ואילך. 112 נוסף על הפירוש הרגיל – זמן גדול (כ"ק
אדמו"ר – הגהות לשיעורים בספר התניא (כת"ק)).

אוצר של יראת שמים: לשון חז"ל – ברכות לג, ב. היראה הטבעית המסותרת הנ"ל: פמ"א.

לחפור ביגיעה עצומה לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבית הלב של כל אדם מישראל שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן והיא היראה הטבעית המסותרת הנ"ל רק שכדי שתבא לידי מעשה בבחי' יראת חטא להיות סור מרע במעשה דבור ומחשבה צריך לגלותה ממצפוני בית הלב שלמעלה מהזמן

הלב של כל אדם מישראל: היסוד ע"ז הוא מהבעש"ט ז"ל¹¹⁸.

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ¹¹¹)

אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבית הלב .. שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן: י"ל שהוא ע"ד המבואר בכ"מ¹¹⁹ ששורש היראה הוא בעצם הנשמה.

(כ"ק אדמו"ר⁹⁵)

שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן: הפירוש שכוונתו לומר שמטעם זה לא שייך לומר שבזמן מסויים ה, אוצר של יראת שמים" אינו נמצא וא"א להגיע אליו – צ"ע.

(כ"ק אדמו"ר⁵⁴)

היראה הטבעית המסותרת .. שכדי שתבא לידי מעשה בבחי' יראת חטא .. צריך לגלותה כו': וזהו ההפרש בין קבלת עול מלכות שמים ליראת חטא ויראת אלקים (אף שבכללותם הכל אחד – בחי' יראה תתאה, שהיא בבחי' העלם¹²⁰):

קבלת עול מלכות שמים – היא הרגש שאינו בהתגלות בכחות הנפש, אלא הוא הרגש נעלם. ולכן פעולתו היא בדרך ממילא, היינו שנרגש באדם שיש לו אדון עליו, ויש עליו עול המכוין אותו, ועי"ז הוא מוגדר ממילא בכחותיו ובחושיו, לבל יתפשט בהם נגד רצון ה' ח"ו¹²¹ [בדוגמת עבד, שהוא מכוין תמיד, ואין לו שום חפשיות ופתיחה בעצמו, מפני

כך צריך לחפור ביגיעה עצומה לגלות אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבית הלב .. שהיא בחי' ומדרגה שלמעלה מהזמן .. לגלותה ממצפוני בית הלב שלמעלה מהזמן: ובפרטיות יותר:

בחפירה לגלות „מטמון ואוצר הטמון בתחתיות הארץ" ישנם שני עניינים: (א) הסרת העפר התיחוח שנתקבץ במשך זמן רב ומכסה על המטמון, ויש לזה כלים מיוחדים (כמו מרא¹¹⁷ וכה"ג). (ב) חפירה בעפר הקשה שתחתיו, וגם לזה יש כלים מיוחדים, ועי"י גיעה רבה מתגלה האוצר והמטמון (הטמון בתוך העפר הקשה).

וכן הוא בחפירה ברוחניות, „לגלות אוצר של יראת שמים": תחלה צריך האדם להסיר את העפר התיחוח, דהיינו הרגילות שהורגל בה במשך זמן רב; ואח"כ צריך לחפור בעומק יותר, היינו ביגיעה יותר גדולה, בתוך „בית הלב", עד שמתגלה ה, אוצר של יראת שמים" הצפון ב, מצפוני בית הלב שלמעלה מהזמן.

וזהו שמדייק בלשונו „בית הלב" (ולא „בית המוח"), מפני שהמדות בכלל הן בהגבלה (ולכן מובן שכדי לגלות בהן את „מצפוני בית הלב שלמעלה מהזמן" צריך „לחפור ביגיעה עצומה").

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ¹¹⁴)

אוצר של יראת שמים הצפון ומוסתר בבית

וכל דבר שאינו הגון (כמארז"ל (כתובות ה, סע"א) עה"פ (תצא כג, יד) „ויתד תהי' לך על אוזנך", שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באוזניו), וכן דברים בטלים, שגם המה פועלים פעולה רעה בנפש (כמארז"ל (שם ע"ב) „אל ישמע אדם לאוזניו דברים בטלים מפני שהן נכונות תחלה לאיברים", הרי שגם דברים בטלים הם כו' לנפש); בדיבור – שלא ידבר דיבורים האסורים, כמו דיבורים הנ"ל ולשון הרע ורכילות וכה"ג, ולא דברים בטלים, ולא ירחיב פיו ולשונו בשום דבר; במחשבה – שלא יחשוב מחשבות זרות ולא יביא את עצמו לידי הרהור; וכמו-כן אינו מתאוה ואינו כועס וכו'.

117) ראה עירובין לה, א. ועוד. 118) כש"ט בהוספות סנ"ז. ויש"נ. 119) ראה הוספות לתו"א ויקהל קיד, ד. לקו"ת פ' ראה לא, א. ביאוה"ז לאדחאמ"צ קסד, ד ואילך. להצ"צ ח"א ע' תכג ואילך. וראה גם לעיל הערה 103. 120) כי כללות ענין היראה, בכל המדריגות שבה, היא בבחי' עצמות או א"ס ב"ה (כנ"ל הערה 103), אלא שיראה עילאה היא בבחי' גילוי העצמות, ויראה תתאה היא בבחי' העלם. 121) ובפרטיות: בחוש הראי' – „עוצם עיניו מראות ברע" (ישע"י לג, טו), שחוש הראי' שלו אינו פתוח לראות כל מה שלפניו, וכ"ש בראי' והסתכלות אסורה; בחוש השמיעה – אוטם אזנו משמוע דיבורים אסורים, כמו דברי הוללות וליצינות

ליקוטי אמרים

פרק מב

תרט

ומביט ומאזין ומקשיב ומבין: נוסח „ארשת” בתפלות ר”ה ויוהכ”פ – בשינוי הסדר. ומבין אל כל מעשהו: ע”ד לשון הכתוב – תהלים לג, טו. ובחן כליותיו ולבו: ע”ד לשון הכתוב – ירמ’ יא, כ.

להביאה לבחי' מחשבה ממש שבמוח להעמיק בה מחשבתו משך זמן מה ממש עד שתצא פעולתה מהכח אל הפועל ממש דהיינו להיות סור מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה מפני ה' הצופה ומביט ומאזין ומקשיב ומבין אל כל מעשהו ובוהן כליותיו

משא”כ יראת אלקים היא בהתגלות יותר, היינו שיש בה יותר הרגש אלקי הבא ע”י התבוננות באלקות¹²⁹. והיא יראה אלקית, היינו שיש בה התגלות אלקית.

ולכן יראת חטא עיקרה הוא ל”סור מרע”¹³⁰ [ואף שנכלל בה גם קיום המצוות ב”ועשה טוב” (שהרי גם ההעדר ד”ועשה טוב” ח”ו הוא חטא ועוון, ונמצא שהיראה מהחטא מחייבת גם את קיום המצוות ב”ועשה טוב”) – הרי קיומן הוא רק מצד יראת החטא, ואין נרגש בזה כ”כ האלקות שבמצוות, ושהן מצוותיו ית’], משא”כ יראת אלקים היא לקיום המצוות בכלל (כמ”ש¹³¹ „את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור”), הן ב”סור מרע” והן ב”ועשה טוב”, כי באופן זה קיום המצוות הוא מצד הרגשת האלקות שבהן, ושהן מצוותיו ית’.

ולכן הזכיר כאן אדה”ז „להיות סור מרע” דוקא, כי עיקר ענין יראת חטא הוא ל”סור מרע”, כנ”ל.
(כ”ק אדמו”ר מוהרש”ב¹³²)

להביאה לבחי' מחשבה ממש שבמוח: היינו בחי' „חשב מה”¹³³, לבוש השכל המלביש את בחי' מ”ה ומנהיגו מבחי' המשכיל לבחי' השכל, ובלתי לבוש זה א”א לשום שכל לירד מבחי' משכיל לבחי' השכל.
(כ”ק אדמו”ר מוהרש”ב⁷⁸)

משך זמן מה ממש: צ”ע כוונת תיבת „ממש”.

(כ”ק אדמו”ר¹³⁴)

129) ובה גופא יש קטנות וגדלות: הקטנות היא כשהיראה באה מההתבוננות, „אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב”ה וע”י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם” (המבוארת לקמן בסוף פרקין), והגדלות היא כשהיראה באה מההתבוננות „בגדולת ה' דאיהו ממלא כל עלמין כו” (המבוארת לקמן רפ”ג). 130) ראה דרך חיים בהקדמה שם. 131) קהלת יב, יג. 132) קונטרס העבודה ע' 14. ע' 21 (ציוין ב”מראה מקומות, הגהות והערות קצרות”). 133) ראה זח”א כד, א. ת”ז ת”ס (קיב, ב). 134) „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות”. הערות ותיקונים בדרך אפשר.

שנרגש בו תמיד (גם כשהוא מרוחק מהאדון) עול האדון שעליו, והוא מורגל בעול זה, שאינו כבד עליו כלל, ואינו יודע אחרת כלל, כמבואר במ”א¹²²].

משא”כ היראה (יראת חטא ויראת אלקים) – היא בהתגלות, דהיינו התעוררות גלוי' בכחות הנפש לגדור את עצמו (במקום שצריך התגברות לזה) מפני היראה ופחד אלקים שלנגד עיניו¹²³ [אלא שביראה גופא – יראת אלקים היא בהתגלות יותר מיראת חטא, כדלקמן¹²⁴].

וזהו מ”ש אדה”ז כאן „שכדי שתבא לידי מעשה בבחי' יראת חטא .. צריך לגלותה כו”’, היינו לגלותה מבחי' קבלת עול מלכות שמים שהיא בהעלם, לבחי' יראת חטא שהיא בגילוי.

(כ”ק אדמו”ר מוהרש”ב¹²⁵)

בבחי' יראת חטא להיות סור מרע כו’: הטעם שזוכיר „סור מרע” דוקא – בהקדמת החילוק בין ב' המדריגות ביראה תתאה, יראת חטא ויראת אלקים¹²⁶:

יראת חטא – היא יראה הבאה מההתבוננות בזה ש”המלך הגדול מ”ה הקב”ה .. עומד עליו ורואה במעשיו”¹²⁷. ויראה זו אינה בבחי' התגלות כ”כ, כי אף שהיא בבחי' התגלות לגבי קבלת עול מלכות שמים שהיא בהעלם (כנ”ל¹²⁸), מ”מ אין זו אלא התגלות היראה, אבל אין נרגש בה כ”כ האלקות.

122) ראה בארוכה המשך תרס”ו ע' תיא ואילך. 123) ולאידך גיסא יש מעלה יתירה בקבועמ”ש על יראת חטא ויראת אלקים – שקבועמ”ש פועלת על האדם בכל תנועותיו בפרט (שהו”ע ההגדרה הבאה בדרך ממילא, כמבואר בפנים), אלא שהיא פעולה נעלמת בנפש [משא”כ יראת חטא ויראת אלקים, שפעולתן היא בעיקר לקיום המצוות בסו”מ ועש”ט (ראה „לקוטי פירושים” לקמן ד”ה בבחי’), ולא בכל תנועות האדם]. 124) „לקוטי פירושים” ד”ה בבחי’. 125) קונטרס העבודה ע' 13 ואילך. ע' 18. ע' 21. 126) ראה גם דרך חיים בהקדמה. פ”ז ואילך (י”ד, ג ואילך). ועוד. 127) שו”ע או”ח ס”א – הובא לעיל בפרקין. 128) „לקוטי פירושים” ד”ה היראה.

ולבו וכמאמר רז"ל הסתכל בשלשה דברים כו' עין רואה ואוזן שומעת כו' וגם כי אין לו דמות הגוף הרי אדרבה הכל גלוי וידוע לפניו ביתר שאת לאין קץ מראיית העין ושמיעת האוזן עד"מ רק הוא עד"מ כמו אדם היודע ומרגיש בעצמו כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ה איבריו כמו קור או חום ואפי' חום שבצפרני רגליו עד"מ אם נכוה באור וכן מהותם ועצמותם וכל מה שמתפעל בהם יודע ומרגיש במוחו וכעין ידיעה זו עד"מ יודע הקב"ה כל הנפעל בכל הנבראים עליונים ותחתונים להיות כולם מושפעי' ממנו ית' כמ"ש כי ממך הכל וז"ש וגם כל היצור לא נכחד ממך וכמ"ש הרמב"ם [והסכימו לזה חכמי הקבלה

הסתכל בשלשה דברים כו': אבות פ"ג מ"א. גלוי וידוע לפניו: בכ"מ, לדוגמא: מגילה ג, א. נוסח „אתה זוכר". כי מן הכל: דברי הימים א כט, יד. וגם כל היצור לא נכחד מן: נוסח „אתה זוכר".

להעיר מלקו"ת לג"פ בתחלתו¹³⁷.

(כ"ק אדמו"ר⁵²)

וכל מה שמתפעל בהם: אין לפרש „מתפעל" כמו „נפעל" („ווערט אָפּגעטאַן"), כי: (א) זה כבר נאמר לפניו „כל מה שנעשה ונפעל באחד מכל רמ"ה איבריו"; (ב) לפירוש זה הי' צ"ל הלשון „נפעל", ולא „מתפעל". אלא פירושו (כמו כמה פעמים לקמן בפרקין¹³⁸) – מושפע (ומשתנה) („ווערט באַוירקט" (און געענדערט)).

ואפשר שיש כאן טעות הדפוס, וצ"ל: „כל מה שמתפעל מהם"¹³⁹ (וקאי על האדם בכללותו, שהוא המתפעל מהנעשה באיבריו). ואז יתאימו הדברים למ"ש לקמן בפרקין ש„אין המשל דומה לנמשל כלל" („כי נפש האדם .. מתפעלת ממאורעי הגוף .. אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם וכו").

(כ"ק אדמו"ר¹⁴⁰)

יודע ומרגיש במוחו: תיכף ומיד.

(כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁷⁸)

תתרכג, ב): „כנוסח אין לו דמות הגוף ולא גוף, וידוע הקושיא .. דכיון שאין לו דמות הגוף מכש"כ שאינו גוף .. אך הענין הוא כי האצ"י נק' גופא, ובי"ע הם בחי' דמות הגוף זה .. ולכן לא מבעי שבי"ע אינם בערך כו', והיינו שאין לו בחי' דמות הגוף, אלא גם אצ"י כלא חשיב, והיינו, ולא גוף". (138) נעתק לקמן. (139) להעיר שכן הוא („מהם") גם במהדורא קמא דספר התניא (ע' שנג). – המו"ל. (140) הגיהה לשיעורים בספר התניא (כתי"ק) – נדפסה (בחלקה) ב„שיעורים בספר התניא" ע' 567 הערה 16.

וגם כי אין לו דמות הגוף: ביאור הדיוק „דמות הגוף" (דלכאורה הול"ל „וגם כי אין לו גוף"):

„גוף" – הוא הגוף וחיות הגוף בעצם, ו„דמות הגוף" – היא הארת הנפש שבגוף¹³⁵ (או ענין הלחלוחית, כמו שבעצמות ישנו גוף העצם וישנו המוח שהוא הלחלוחית). וכשם שבגוף עצמו ישנם חילוקים – ראש, אברי הנשימה, גוף ורגל (שהחילוק ביניהם אינו רק בענין מעלה ומטה, אלא גם בעצם מהות הבשר, שאינו דומה בשר הגוף לבשר הלב) – כך ישנם חילוקים בהארת הנפש המאירה בגוף (דמות הגוף).

וזהו מ"ש אדה"ז „כי אין לו דמות הגוף", שבתיבות אלו רומז אדה"ז בדרך השגת השלילה, שיש בה עושר ועמקות, למה שמבאר בהמשך הפרק – „כי נפש האדם אפי' השכלית והאלקית היא מתפעלת ממאורעי הגוף .. אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם כו".

(כ"ק אדמו"ר מהר"י¹³⁶)

135) בדוגמת החילוק בין „קיום" ל„חיות", שהם שני ענינים נפרדים (ראה גם „לקוטי פירושים" לעיל פ"ו ד"ה וקיום וחיות (הב'). ועוד). וכמו שאנו רואים בסוגי בני אדם, שיש סוגי בני אדם שהם בדרגת „חיות" (כמו יושבי אהל), ויש סוגי בני אדם שהם בדרגת „קיום" (כמו בעלי עסק, שעסקם הוא רק לקיום, וחיותם היא כשבאים לבית המדרש). ועד"ז בצומח, כמו אתרוג, שכשעומד כל השנה באילנו זהו קיומו, והחיות שלו היא בזמן הברכה, שאז נתעלה עי"ז כל המין. (136) סה"ש תש"ג ס"ע 116 ואל"ך. (137) ושם (נדפס לאח"ז באוה"ת בראשית (כרך ו)

ליקוטי אמרים

פרק מב

תריא

כמ"ש הרמ"ק [בפרד"ם] שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו' רק שמשל זה אינו אלא לשכך את האזן אבל באמת אין המשל דומה לנמשל כלל כי נפש האדם אפי' השכלית והאלהית היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצעריו מחמת התלבשותה ממש בנפש החיונית המלובשת בגוף ממש אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינויו ולא מהעול' עצמו שכולם אינן פועלים בו שום שינוי ח"ו והנה כדי להשכיל זה היטב בשכלנו כבר האריכו חכמי האמת בספריהם אך כל ישראל מאמינים בני מאמיני' בלי שום חקירת שכל אנושי ואומרי' אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' כנ"ל פ"ב: והנה

בפרד"ם: שער ח (שער מהות והנהגה) פי"ג. לשכך את האזן: לשון חז"ל – מכילתא, תנחומא ויל"ש ליתרו יט, יח. מאמינים בני מאמיני': ע"ד לשון חז"ל – שבת צז, א. אתה הוא עד שלא נברא כו': נוסח תפלת השחר.

ממאורעי הגוף וצעריו: ועד"ז בנוגע לתענוג הגוף. (כ"ק אדמו"ר¹⁴⁵⁷)

אבל הקב"ה אינו מתפעל ח"ו .. מהעול' עצמו: „מהעולם עצמו” – קאי (לא על בריאת העולם, אלא) על מציאות (מהות ועצמות) העולם, מתאים למש"כ לעיל במשל „וכן מהותם ועצמותם” [משא"כ הבריאה אינה שייכת במשל כלל, כי אין הנפש בוראה הגוף, ולכן גם בנמשל אינו מדבר (שליטת) ענין זה].

(כ"ק אדמו"ר¹⁴⁶⁷)

הקב"ה אינו מתפעל ח"ו ממאורעי העולם ושינויו ולא מהעול' עצמו שכולם אינן פועלים בו שום שינוי ח"ו: כדכתיב¹⁴⁷, „אני הוי' לא שניתי'.

והיינו לפי שכל כללות השתלשלות היא רק מהארה א' בלבד, כמ"ש¹⁴⁸, „אני הוי' הוא שמי” (שאפילו בחי' הוי' היא שם והארה בלבד)¹⁴⁹.

(כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁷⁸)

כל ישראל מאמינים בני מאמיני' בלי שום חקירת שכל אנושי ואומרי' אתה הוא עד שלא נברא העולם וכו' כנ"ל פ"ב: פתח בענין האמונה, וסיים ב„כנ"ל פ"כ” – ששם מבואר (בהשגה שכלית) ענין האחדות בכמה אופנים. והתירוץ לזה – שצ"ל שני

(142) בהרמ"ק, ד. (143) אסתר ז, יו"ד. (144) ראה גם סה"מ תרנ"ד ע' רכד. תרע"ח ע' קצט. (145) סה"מ תשכ"ז ע' רפז. (146) הגהה לשיעורים בספר התניא (כתי"ק) – נדפסה (בחלקה) ב„שיעורים בספר התניא” ע' 569 הערה 19. (147) מלאכי ג, ו. (148) ישעי' מב, ח. (149) ראה תו"א בשלח סג, ב. תרומה עט, ג. לקו"ת נצבים מה, ג. דרושים לשבת שובה סד, ג. טו, א.

וכמ"ש הרמב"ם .. שבידיעת עצמו כביכול יודע כל הנבראים הנמצאים מאמיתת המצאו וכו': עיין הל' יסוה"ת פ"ב ה"ט-י¹⁴¹.

(כ"ק אדמו"ר⁵²⁷)

בפרד"ם: צ"ל „בפרד"ם”, בלא סימן ר"ת (וכמ"ש לעיל בהגהה לפ"ב, ובשער היחוד והאמונה פ"ז).

(כ"ק אדמו"ר¹³⁴⁷)

יודע כל הנבראים: נכלל בזה גם עולם האצילות, כמבואר בלקו"ת¹⁴² שגם חכמה דאצי' היא בכלל „בורא קדושים”.

(כ"ק אדמו"ר מהר"ש⁷⁸)

לשכך: מלשון „וחמת המלך שככה”¹⁴³.

(כ"ק אדמו"ר⁵²⁷)

כי נפש האדם אפי' השכלית והאלקית היא מתפעלת ממאורעי הגוף וצעריו מחמת התלבשותה ממש בנפש החיונית המלובשת בגוף ממש: והיינו, שהתלבשות הנשמה בגוף אינה כמו ענין הגלגולים – שהוא כמשל האדם המלובש בלבוש, שכשנוגעים בהלבוש אין זה נוגע לאדם, כיון שהלבוש הוא נפרד ממנו – אלא היא באופן של יחוד גמור, ולכן הנשמה מתפעלת ממאורעי הגוף¹⁴⁴.

(כ"ק אדמו"ר¹⁴⁵⁷)

(141) ושם: „כל הנמצאים .. הכל מכח אמתתו נמצאו. ולפי שהוא יודע עצמו .. הוא יודע הכל כו'” (ה"ט). „הקב"ה מכיר אמתו ויודע אותה כמו שהיא. ואינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו .. הוא ודעתו וחיו אחד .. לפיכך אינו מכיר הברואים ויודעם מחמת הברואים כמו שאנו יודעים אותם אלא מחמת עצמו ידעם, לפיכך מפני שהוא יודע עצמו יודע הכל שהכל נסמך לו בוהייתו” (ה"י).

מלא כל הארץ כבודו: ישע"ה ג.
 ג. וכל צעדיו יספור: ע"ד לשון הכתוב – איוב לא, ד. וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: ברכות כח, א. כנ"ל: פמ"א. כי אם ליראה גו': עקב יו"ד, יב. יראה תתאה הנ"ל: פמ"א ובפרקין. מילתא זוטרתא היא כנ"ל: בפרקין.

כל אדם מישראל יהיה מי שיהיה כשיתבונן בזה שעה גדולה בכל יום איך שהקב"ה מלא ממש את העליונים ואת התחתונים ואת השמים ואת הארץ ממש מלא כל הארץ כבודו ממש וצופה ומביט ובוהן כליותיו ולבו וכל מעשיו ודבוריו וכל צעדיו יספור אזי תקבע בלבו היראה לכל היום כולו כשיחזור ויתבונן בזה אפילו בהתבוננות קלה בכל עת ובכל שעה יהיה סוד מרע ועשה טוב במחשבה דבור ומעשה שלא למרות ח"ו עיני כבודו אשר מלא כל הארץ וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו כנ"ל וז"ש הכתוב כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסוד מרע ועשה טוב. והיא יראה תתאה הנ"ל ולגבי משה דהיינו לגבי בחי' הדעת שבכל נפש מישראל האלהית מילתא זוטרתא היא כנ"ל

הענינים: ענין ההשגה – עד כמה שאפשר להשיג, ולאח"ז – ענין האמונה.

אלקים (ובפרטיות יותר – זכרון זה שייך יותר ליראת חסא) 151.

(כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ 150)

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב 152)

ואומרי': בתפלה.

(כ"ק אדמו"ר 152)

וז"ש הכתוב כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסוד מרע ועשה טוב. והיא יראה תתאה: לכאורה זהו נגד המבואר 153 עה"פ 154, ויצונו גו' ליראה את ה', שהלשון „ליראה את ה' מורה על יראה עילאה דוקא [וכמ"ש 155, יראו את ה' קדושו, שהיראה „את ה' שייכת ל„קדושו" דוקא, משא"כ ביראה תתאה כתיב 156, „יראו מה' כל הארץ"], כי „את" הוא לשון דבר הטפל 157, היינו שהוא בבחי' ביטול ממש עד שהוא טפל לשם הוי'.

והביאור בזה – בהקדמת מארו"ל 158 עה"פ 159, „אחת שאלתי מאת ה' וגו'": „אמר הקב"ה לדוד, בתחלה אתה אומר אחת שאלתי וגו' שבתי בבית ה' ואח"כ אתה שואל כמה שאלות, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו. אמר לפניו רבש"ע ממך למדתי, בתחלה לא באת עלינו אלא באחת, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, ואח"כ

כל אדם מישראל .. כשיתבונן .. איך שהקב"ה .. צופה ומביט ובוהן כליותיו ולבו וכל צעדיו יספור אזי תקבע בלבו היראה .. ועוד זאת יזכור .. אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם .. וגם להיות לזכרון תמיד לשון הו"ל קבלת עול מלכות שמים .. כי הקב"ה מניח את העליונים והתחתונים ומייחד מלכותו עלינו וכו': והיינו, שהזכרון במלך הקב"ה (ע"י שזוכר ש"כל מה שרואה בעיניו .. הכל הם לבושים החיצונים כו') מועיל לשני הענינים: ע"י הזכרון ש"מייחד מלכותו עלינו" – ממשיך עליו קבלת עול מלכות שמים; וע"י הזכרון שהקב"ה „צופה ומביט .. וכל צעדיו יספור" (עומד עליו ורואה במעשיו) – ממשיך עליו יראת

ואילך. ועוד. 154) ואתחנן ה' כד. 155) תהלים לד, יו"ד. 156) שם לג, ה. 157) ראה ברכות לו, ב. ב"ק מא, ב. 158) מדרש תהלים עה"פ. יל"ש רמז תשו. 159) תהלים כו, ד.

150) סה"ש תש"ג ס"ע 117 ואילך. 151) בביאור מדריגות אלו בפרטיות – ראה „לקוטי פירוש"ם לעיל ד"ה היראה וד"ה בבחי'. 152) קונטרס העבודה ע' 17. ע' 21. 153) לקו"ת במדבר יג, ב

ליקוטי אמרים

פרק מב

תריג

[שהדעת הוא המקשר מצפוני בינת הלב אל בחי' גילוי במחשבה ממש כידוע ל"ח] ועוד זאת יזכור כי כמו שבמלך בשר ודם עיקר היראה היא מפנימיותו וחיותו ולא מגופו שהרי כשישן אין שום יראה ממנו. והנה פנימיותו וחיותו אין נראה לעיני בשר רק בעיני השכל על ידי ראיית עיני בשר בגופו ולבושיו שיודע

[טא, א]

מעולמות ב"ע שבהם ישנו ענין הפירוד («ומשם יפרד»¹⁶⁸) – האהבה והיראה הם שני הפכים (כמ"ש בד"ה וידעת הנ"ל¹⁶⁹), ולכן אין האהבה נמשכת ממילא מהיראה, אלא אדרבה – צ"ל יגיעה שנית כדי לעורר את האהבה.

ועפ"ז מובן, שהכתוב «כי אם ליראה את ה' אלקיך גו"», שענינו בקשת דבר אחד שממנו נמשכים בדרך ממילא דברים אחרים (כביאור הרב המגיד הנ"ל), כולל גם ענין האהבה («ללכת בכל דרכי ולאהבה אותו») – רומז ליראה תתאה כמו שהיא למעלה (בבחי' אצילות), היינו שהאדם צריך להגיע ע"י עבודתו שימושך עליו (עכ"פ) יראה תתאה מלמעלה, ועי"ז יבוא ממילא «לאהבה אותו» (שהרי היראה כמו שהיא למטה אין האהבה נמשכת ממנה, כנ"ל).

ולכן שייך בנוגע ליראה זו הלשון «ליראה את ה'», כיון שהיא יראה הבאה מלמעלה, אף שבזה גופא היא בחי' יראה תתאה, כמבואר כאן (וכפשט הכתוב «כי אם ליראה», היינו שהיא «מילתא זוטרת»).

(כ"ק אדמו"ר הצ"צ¹⁷⁰)

ללכת בכל דרכיך שהיא יראה המביאה לקיום מצותיו ית': כי «דרכיו» היינו «דרך הוי"», וכתוב¹⁷¹ «ושמרו דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט גו"».

(כ"ק אדמו"ר נהר"ש¹⁷²)

כשישן אין שום יראה ממנו: להעיר משמואל א כו, ה ואילך¹⁷³.

(כ"ק אדמו"ר¹⁷⁴)

פתחת עלינו במצוות הרבה, שנאמר ללכת בכל דרכי וגו"».

וביאר הרב המגיד נ"ע¹⁶⁰, שבאמת שאל רק דבר אחד, והדברים הנוספים מסתעפים מדבר זה, ומוכרחים להיות ממילא בהיות הדבר הזה, מפני שהכל אחד. ולכן לא הוצרך לבקש אלא דבר אחד, וממילא באים עמו שאר הדברים.

והנה, מבואר בהערה לתיקון חצות¹⁶¹ שיש בחי' יראה תתאה ויראה עילאה הנמשכות מהנפש עצמה, אבל העיקר הוא בחי' היראה הנמשכת מלמעלה, שהיא אלקות כו'. ומבואר שם שגם ביראה הנמשכת מלמעלה יש ב' בחינות – יראה תתאה הנמשכת ממדת מלכותו ית', ויראה עילאה העליונה האמיתית, שהיא הנמשכת מבחי' חכמה עילאה, יו"ד של שם הוי' (כידוע¹⁶² ששם הוי' כולל ד' בחינות, דחילו ורחימו ורחימו ודחילו).

והחילוק בין ב' אופני יראה אלו:

ביראה הנמשכת מלמעלה, אפילו אם היא מבחי' מלכותו ית' (דהיינו בחי' יראה תתאה), מ"מ, מאחר שהיא מבחי' אצילות, ששם «איהו וגרמוהי חד»¹⁶³ ו, לית תמן קיצוץ ופירוד¹⁶⁴ – הרי האהבה והיראה הן בהתכללות ויחוד, היינו שהאהבה באה ממילא ע"י היראה (כמבואר לקמן¹⁶⁵ בענין «דרכו של איש לחזור אחר אשה»¹⁶⁶). וכמבואר בד"ה וידעת היום¹⁶⁷, שהתכללות ויחוד אהוי"ר בנפש היא ע"י ההמשכה מלמעלה מבחי' «והנורא», היינו יראה הנמשכת מלמעלה דוקא.

משא"כ ביראה הנמשכת מהנפש עצמה, שהיא

169 לקו"ת שם ז, סע"ד. 170 אוה"ת ואתחנן ע' תיח ואילך. 171 וירא ית, יט. 172 המשך מים רבים תרל"ו פקצ"ד. 173 ושם: «ויקם דוד ויבוא אל המקום אשר תנה שם שאול וגו', והנה שאול שוכב ישן במעגל וחגיתו מעוכה בארץ מראשותיו וגו', ויקח דוד את חגיתו ואת צפחת המים מראשותי שאול», הרי שלא התיירא ממנו בהיותו ישן.

160 מגיד דבריו ליעקב בהוספות סנ"ה. וש"נ. 161 סידור עם דא"ח קנב, א. 162 ראה זח"ג כג, א (ברע"מ). תו"א מקץ מ, ד. מא, ג. ובכ"מ. 163 ת"ז בהקדמה (ג, סע"ב). 164 זח"ג פג, א (הובא לקמן פמ"ג. אגה"ק סי"ג). וראה גם שם ע, א. קט, ב (ברע"מ). 165 ראה לקמן פמ"ג. 166 קידושין ב, ב. 167 לקו"ת ואתחנן ת, א. 168 בראשית ב, יו"ד.

כמארז"ל: ב"ב כה, א. סנהדרין
 צא, ב. וצבא השמים לך
 משתחוים: נחמ"ט, ו. שרים
 רבים ונכבדים: ע"ד לשון
 הכתוב – בלק כב, טו. תפול
 עליו אימה ופחד: ע"ד לשון
 הכתוב – בשלח טו, טז.

שחיותו מלובש בתוכם וא"כ ככה ממש יש לו לירא
 את ה' ע"י ראיית עיני בשר בשמים וארץ וכל
 צבאם אשר אור א"ס ב"ה
 מלובש בהם להחיותם*
 ואף שהוא ע"י התלבושות
 בלבושים רבים הרי אין
 הבדל והפרש כלל ביראת
 מלך בשר ודם בין שהוא
 ערום ובין שהוא לבוש
 לבוש אחד ובין שהוא
 לבוש בלבושים רבים אלא
 העיקר הוא ההרגל להרגיל
 דעתו ומחשבתו תמיד

הגה"ה

(וגם נראה בראיית העין שהם
 בטלים לאורו ית' בהשתחוותם כל
 יום כלפי מערב בשקיעתם כמארז"ל
 ע"פ וצבא השמים לך משתחוים
 שהשכינה במערב ונמצא הילוכם
 כל היום כלפי מערב הוא דרך
 השתחואה וביטול והנה גם מי
 שלא ראה את המלך מעולם ואינו
 מכירו כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר
 המלך ורואה שרים רבים ונכבדים
 משתחוים לאיש א' תפול עליו
 אימה ופחד):

בהשתחוותם כל יום כלפי מערב בשקיעתם, אלא
 גם, הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך (והנהגה
 של) השתחואה וביטול.

(כ"ק אדמו"ר¹⁷⁸)

גם מי שלא ראה את המלך מעולם ואינו מכירו
 כלל אעפ"כ כשנכנס לחצר המלך ורואה שרים
 רבים ונכבדים משתחוים לאיש א' תפול עליו
 אימה ופחד: אדה"ז מזייק בלשונו: הנכנס לחצר
 המלך – שאין זה המקום שבו נמצא המלך בגילוי
 לגמרי, ולא מקום כסא המלך וכו'; ורואה שרים
 רבים ונכבדים משתחוים לאיש א" – שבחיצוניותו
 הוא נראה כ"איש" סתם, שכן, הנכנס לחצר המלך
 בלבד אינו רואה חילוק בין המלך לשאר העם
 [ועאכו"כ שאין לו מושג במעלת פנימיותו של המלך,
 ש"חשכמו ומעלה גבוה מכל העם"¹⁷⁹ – גם מבחי'
 ה"ראש" של העם¹⁸⁰]; ואעפ"כ, כשהוא רואה, שרים
 רבים ונכבדים משתחוים לו (ענין חיצוני בתכלית)
 – „תפול עליו אימה ופחד”.

ודוגמתו בנמשל – ההתבוננות בגדלות האל כפי
 שבאה לידי ביטוי בבריאת העולמות („מה רבו מעשיך
 ה'!"¹⁸¹ ו"מה גדלו מעשיך ה'!"¹⁸²), ובפרט – עוה"ז,
 שהאלקות בו אינה בגילוי, ויש צורך בראיות שיכריחו

בפנים, וכיו"ב. (177) אגרות קודש ח"ג ע' רט. (178) הערה
 לסה"מ תש"א ע' 86. הגהה לשיעורים בספר התניא (כתי"ק).
 (179) שמואל-א ט, ב. (180) ראה אוה"ת וירא תשד, ב. שה"ש
 ע' תיד ואילך. (181) תהלים קד, כד. (182) שם צב, ו.

הגה"ה: קווי הר"ת וחצאי העיגול – מיותרים, כנ"ל
 פ"א 174 ופ"ז¹⁷⁵.

(כ"ק אדמו"ר¹⁷⁶)

בהגהה זו מתבאר ענין חדש וצדדי¹⁷⁶ שאינו מדבר
 בו כלל בפנים: בפנים כולל כלל – שכאו"א „מילתא
 זוטרת" היא אצלו לדעת את ה', ומחוייב להשתדל
 בזה, והביאור („כמו שבמלך בשר ודם כו") הוא רק
 לבאר איך ע"י התבוננות זו יבוא ליראה; ובהגהה
 מסביר שגם אם ישנה מציאות שאינו מכיר את
 המלך כלל, אעפ"כ תפול עליו אימה ופחד.

(כ"ק אדמו"ר¹⁷⁷)

נראה בראיית העין שהם בטלים לאורו ית'
 בהשתחוותם. . שהשכינה במערב ונמצא
 הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך
 השתחואה וביטול: כלומר: ביטול נפשותיהם (של
 כאו"א מנבראים אלו) למקורם (השכינה, שהיא מקור
 חיות הנבראים) – מתבטא גם בגופם, בהשתחוותם
 ובהילוכם כלפי מערב („שהשכינה במערב”).

(כ"ק אדמו"ר¹⁷⁸)

ונמצא הילוכם כל היום כלפי מערב הוא דרך
 השתחואה וביטול: כלומר: ממארז"ל הנ"ל נמצא
 עוד יותר – שלא זו בלבד שהם „בטלים לאורו ית'

(174) „לקוטי פירושים" שם ד"ה הגהה. (175) „לקוטי
 פירושים" שם ד"ה הגה"ה. (176) כמו בכל ההגהות בתניא (וכן
 בשאר ספרים), שבאים בהן ענינים שאינם נוגעים כ"כ להבנת
 המבואר בפנים, שאינם אלא רא"י למשי"כ בפנים, תירוץ על מש"כ

ליקוטי אמרים

פרק מב

טרטו

המאמן ידיו: ע"ד לשון חז"ל – שבת קג, א. לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים: עיין ברכות פ"ב מ"א¹⁹³. ועוד. שום תשים עליך מלך: פ' שופטים יז, טו.

להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה בעיניו השמים והארץ ומלואה הכל הם לבושים החיצונים של המלך הקב"ה וע"י זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה שהוא לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כמו אומן המאמן ידיו וכו'. וגם להיות לזכרון תמיד לשון חז"ל קבלת עול מלכות שמים שהוא כענין שום תשים

העיקר הוא ההרגל להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד. וע"י זה יזכור תמיד. וגם להיות לזכרון תמיד כו': כלומר: היראה שבה מדובר כאן (יראה תתאה וקבלת עול מלכות שמים), והעצות המיוחדות להמשכת יראה זו – אינן כמו ההתבוננות והאהבה הנולדת ממנה, שהן רק בשעת התפלה (ואחר התפלה מסתלקת ההשגה וההתבוננות, וגם האהבה חולפת ועוברת ונשאר ממנה רק רשימו בלבד, כנ"ל¹⁸⁷), אלא ענינים אלו צריכים להיות בהתגלות (דהיינו התגלות היראה המוסתרת) תמיד, כל הימים לרבות כו'¹⁸⁸, לפי שאינם עניני התבוננות (שאי אפשר לה להיות בתמידות), אלא ענינים שצריכים להיות קבועים תמיד בזכרון האדם.

(כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב¹⁵²)

וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה כו': דלכאורה קשה: הרי לעיל¹⁸⁹ נתבאר שתוכן התבוננות זו (שהשמים והארץ ומלואה הם רק לבושים חיצונים לאוא"ס ב"ה) הו"ע האמונה (וכן לעיל בפרק זה עצמו: „ישראל מאמינים כו'"), ואיזה קישור יש בין הבנה לאמונה, ואדרבה – הרי הם שוללים זה את זה (שהרי כשמבין אין צורך באמונה). ועל זה מתרץ: „וזה נכלל ג"כ בלשון אמונה כו'".

(כ"ק אדמו"ר¹⁹⁰)

אמונה שהוא לשון רגילות שמרגיל האדם את עצמו כו': ובלשון הכתוב¹⁹¹ – „ויהי אומן את הדסה”.

(כ"ק אדמו"ר¹⁹²)

כמו אומן המאמן ידיו: צע"ק הכוונה בזה, כי אם

187 פ"ב-ג. 188 ראה ברכות יב, ב (במשנה). 189 פ"ג. 190 „שיעורים בספר התניא” ע' 576. 191 אסתר ב, ז. 192 תו"מ תשמ"ז ח"ד ע' 142. 193 ושם: „למה קדמה פרשת שמע.. כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה”.

השתחוואה וביטול למלך; ואעפ"כ, גם התבוננות זו – הקשורה עם בחי' החיצוניות דאלקות בלבד – מביאה לידי התערורות של יראה ופחד מהקב"ה.

(כ"ק אדמו"ר¹⁸³)

תפול עליו אימה ופחד: דוקא, אבל אינו אומר שישתחוואה (גם הוא). והטעם – כי (גם לאחר ש,רואה שרים ונכבדים משתחוויים, עדיין) הוא רואה את המלך כ„איש אחד” סתם (כנ"ל¹⁸⁴), ומוכן שאינו דומה אופן ודרגת הביטול וההשתחוואה למלך בעת שרואים אותו „כמו שהוא” לאופן הביטול כשרואים אותו מתחפש ומתעלם בדמות אחרת.

(כ"ק אדמו"ר¹⁸⁵)

ואף שהוא ע"י התלבשות בלבושים רבים הרי אין הברל והפרש כלל ביראת מלך בשר ודם בין שהוא ערום ובין שהוא לבוש כו': אף שאין המשל דומה לנמשל, שהרי במשל הלבושים מגלים ענין המלך, משא"כ בנמשל הם מסתירים וסותרים לענין המלכות – הרי על זה גופא מעיר אדה"ז בהמשך דבריו, וכותב „אלא העיקר הוא.. להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד אשר כל מה שרואה.. הם לבושים חיצונים של המלך כו'” (היינו שזו גופא העבודה המוטלת על האדם – לקבוע בלבו ובמוחו שהלבושים שבנמשל אינם אלא כמו הלבושים שבמשל, וממילא לא יסתירו).

(כ"ק אדמו"ר¹⁷⁷)

בין שהוא ערום: להעיר ממשנה ספ"ב דסנהדרין: „(המלך) אין רואין אותו.. כשהוא ערום. וצריך ביאור.

(כ"ק אדמו"ר¹⁸⁶)

183 „שיעורים בספר התניא” ע' 575. תו"מ תשמ"ה ח"ב ע' 785. 184 „לקוטי פירושים” ד"ה גס. 185 לקו"ש ח"א ע' 256 הערה 24. 186 „מראה מקומות, הגהות והערות קצרות”. „שיעורים בספר התניא” ע' 576 הערה 25. תו"מ חנו" ע' 372 בשוה"ג.

ומייחד מלכותו עלינו וכו':
לעיל פמ"א. ועיין ג"כ לקמן
פמ"ט¹⁹⁸.

עליך מלך כמ"ש במ"א וכו' כי הקב"ה מניח את
העליונים והתחתונים ומייחד מלכותו עלינו וכו' ואנחנו
מקבלים וכו' וזהו ענין ההשתחוואות שבתפלת י"ח
אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור
ולקבל בפועל ממש במעשה וכו' כמ"ש במ"א :

[טא, ב]

אם .. לא תפול עליו אימה ופחד כו"י ישים ויקבל
עליו מלכותו, וקבלה זו היא אמיתית כו"י.

(כ"ק אדמו"ר¹⁹⁷)

ויש להוסיף בזה:

בקבלת עול יש ב' קצוות: מחד גיסא – היא דרגא
הכי תחתונה, למטה מהתבוננות (היינו שבתתחלה
נדרשת העבודה באופן של התבוננות, ורק אם אין
בכח ההתבוננות לפעול פעולתה, צ"ל העבודה
באופן של קבלת עול); ומאידך גיסא – היא דרגא
הכי נעלית, למעלה מהתבוננות באופן של השגה, כי
השגה היא הגבלה, ולכן העצם שהוא בלי גבול אינו
נתפס בהשגה ובריבוי הפרטים שבה (ואף שמצד
פשיטותו מאיר גם בהשגה ובא בכמה אופנים
ובריבוי פרטים, מ"מ אינו נתפס בזה, ולאחרי
שלימות ההשגה ניכר ונרגש שאין זה עצם הענין,
משא"כ קבלת עול היא בעצם בלי גבול, וגם
כשמאירה בהשגה ויש בה עונג, מ"מ עיקרה קבלת
עול שלמעלה מענינים אלו.

וזהו הסדר בדברי אדה"ז כאן, שלאחרי ההתבוננות
מסיים בקבלת עול – שבזה נכללים שני הקצוות
שבקבלת עול: קבלת עול המוכרחת לצורך העבודה
בפועל כשהתבוננות אינה פועלת פעולתה, וגם
קבלת עול שלאחרי ההתבוננות, שהיא למעלה
מהשכל וההשגה.

וי"ל (ע"ד הצחות) שרומז לזה במ"ש בסיום דבריו
„כמ"ש במ"א" (דלכאורה ממה נפשך: אם אינו רוצה
להוסיף ביאור – הי' לו לסיים „וד"ל", „והמבין יבין"
וכיו"ב; ואם רצונו להקל על הבנת הלומד ע"י
תוספת הביאור במ"א – הי' לו לציין המקום שבו
נתבאר הדבר בתוספת ביאור) – ללמדנו שגם לאחרי
הביאור ישנו תמיד „מקום אחר", דרגא נעלית יותר

כוונתו לבאר ש„אמונה" היא מלשון חינוך ורגילות
– הרי כבר כתב בפירוש „אמונה שהוא לשון רגילות
כו"י, ואינו מובן כ"כ מה מוסיף בתיבות „כמו אומן
המאמן ידיו".

וי"ל שהדיוק הוא „כמו אומן המאמן ידיו" דוקא,
היינו שיש לו אומנות שידוע אותה בנפשו ויש לו
כשרון לה, אלא שצריך לאמן ידיו כדי שהכשרון
יבוא לידי פועל במעשה – ציור, עשיית כלים וכו'
(ועד"ז בנדו"ד – שהאמונה כבר מוטבעת בנפש,
אלא שצריך להרגיל עצמו כדי שתבוא לידי פועל
במעשה).

(כ"ק אדמו"ר¹⁹⁴)

המאמן ידיו וכו': צ"ע הכוונה בתיבת „וכו'".

(כ"ק אדמו"ר¹⁹⁴)

וגם להיות לזכרון תמיד .. קבלת עול מלכות
שמים שהוא כענין שום תשים עליך מלך כמ"ש
במ"א כו': ביאור כוונת אדה"ז בהוספה זו:

ענין ההתבוננות השכלית לעורר את היראה (שנתבאר
עד כאן) – אינו מספיק, כי: (א) ההתבוננות מועלת
רק שתהי' היראה בכל אדם כמדת ההתבוננות שלו,
וכמדה שהשכל שבו „מושל" בו ומנהיגו; (א) לא
בכל עת מסוגל כל אדם להתבוננות שכלית¹⁹⁵, ואילו
יראת ה' מוכרחת להיות תמיד, גם כאשר אין
התבוננות שכלית.

ולכן ממשיך אדה"ז: „וגם להיות לזכרון תמיד" –
גם ללא התבוננות מתחלה, אלא מתוך אמונה
בטהרתה; „קבלת עול מלכות שמים" – שהאדם מקבל
על עצמו בתורת עול (ולא מתוך התבוננות והשגה);
„שהוא כענין שום תשים עליך מלך" – שאתה צריך
לשמוע עליך (ולא מתוך השגה בגדולתו). וענין זה
יכול להיות תמיד אצל כאו"א, כמ"ש לעיל¹⁹⁶ ש„אף

578. 198) ושם: „אהבת עולם אהבתו ה' אלקינו, כלומר
הנניח כל צבא מעלה הקדושים והשרה שכונתו עלינו להיות
נקרא אלקינו .. בעבור אהבת עמו ישראל כדי לקרבם אליו ליכלל
ביחודו ואחדותו ית".

194) אגרות קודש ח"ח ע' פז. „שיעורים בספר התניא" ע' 577.
195) ראה לעיל פמ"א: „מי שגם במוחו ומחשבתו אינו מרגיש
שום יראה ובושה". 196) שם. 197) הגהות לשיעורים בספר
התניא (כתי"ק) – נדפסו (בחלקן) ב„שיעורים בספר התניא" ע'

ליקוטי

פרק מב

אמרים

תריז

שבה לו – המחשבה (הכוונה)²⁰², והמעשה שבה (ההשתחואות) הוא רק טפל דטפל. ולכן אמרו רז"ל דאין בה מלכות שמים, היינו שבדיבור שבה, שהוא עיקר ענינה, אין מלכות שמים (משא"כ בהשתחואות שבה).

וביותר יומתק, שהרי בש"ס שם מדבר בשייכות לתקנת עזרא, שתקנתו היתה בנוגע לענינים שבדיבור דוקא²⁰³, כמארו"ל שם²⁰⁰, „כדאשכחן בסניני“ (עיי"ש בתוס'²⁰⁴). וא"כ, מה שהשתחואה (מעשה) דשמו"ע ענינה קבלת עול מלכות שמים – אין לזה שייכות כלל לתקנת עזרא.

(כ"ק אדמו"ר²⁰⁵)

שבה ההשגה היא באופן נעלה יותר, מאחר שההשגה היא בהגבלה והעצם אינו נתפס בה, משא"כ קבלת עול שגם כשמאירה בהשגה ה"ה בעצם בלי גבול (כנ"ל).

(כ"ק אדמו"ר¹⁹⁹)

כמו"ש במו"א וכו': צ"ע הכוונה בתיבת „וכו“.

(כ"ק אדמו"ר¹³⁴)

ענין ההשתחואות שבתפלת י"ח אחר קבלת עול מלכות שמים בדבור בק"ש לחזור ולקבל בפועל ממש במעשה: יש להקשות ממארו"ל בברכות²⁰⁰ שתפלה „לית בה מלכות שמים“.

וי"ל בזה: בכל מצוה ישנם ענינים עיקריים וענינים טפלים. ובמצות התפלה בפרט – עיקרה הדיבור²⁰¹,

לקוטי הגהות – מיוחס להצ"צ

לד"ה אני הוי' אלקיכם פ"ג²⁰⁷. ועיין לקמן פמ"ג²⁰⁸. ועיין גם תו"א ד"ה ויגש אליו יהודה (ד"ה והנה בסדר ההשתלשלות)²⁰⁹ – בענין יראה עילאה ויראה תתאה. ד"ה קול דודי²¹⁰ – בענין אהבה ויראה שבכאו"א. קבלת עול מלכות שמים: עיין לקו"ת ד"ה וכל בניך פ"ב²¹¹ שהאדם צ"ל בבחי' בן ובבחי' עבד. ועיין לעיל פמ"א²¹².

אך עיקר הדעת אינה היריעה לברה כו': עיין לקו"ת ד"ה וידבר גו' שאו פ"ג²⁰⁶: „ובחי' דעת אינה הידיעה לבדה אלא .. לקשר מחשבתו בה' בקשר אמין וחזק כמו שהיא מקושרת בדבר גשמי כו“.

וז"ש הכתוב כי אם ליראה .. שהוא יראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסור מרע ועשה טוב. והיא יראה תתאה כו': עיין לקו"ת ביאור

ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"א ליראה את כו' .. שהיא היראה המביאה לקיום מצותיו ית' בסור מרע ועשה טוב“). (208) ושם: „על יראה תתאה זו שהיא לקיום מצותיו ית' בבחי' סור מרע ועשה טוב אמרו אם אין יראה אין חכמה .. שהיא השער והפתח לקיום התורה והמצוות“, „סדר העבודה הקבועה .. צריך להקדים תחלה קיום התורה והמצוות ע"י יראה תתאה .. בסור מרע ועשה טוב כו“). (209) ויגש מד, א (ושם): „חכמה עילאה נק' יראה עילאה, וחכמה תתאה שהיא המל' היא יראה תתאה. וזהו אבא יסד ברתא, שמבחי' יראה עילאה דחכמה נמשכת המל' יראה תתאה. ולע"ל תתעלה בחי' יראה תתאה ביראה עילאה מקורה“). (210) שמות נא, א. (211) פ' ראה כט, ג ואילך. (212) ושם: „כהאי תורא דיהבין עלי' עול בקדמיתא .. הכי נמי אצטרריך לב"ג לקבלא עלי' עול מלכות שמים בקדמיתא .. שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן“.

(199) תו"מ ח"א ע' 32 ואילך. (200) כא, א. (201) להעיר מתניא פל"ח: „הרהור לאו כדבור דמי ואם קרא ק"ש במחשבתו ובלבו לבד .. לא יצא ידי חובתו .. וכן בברכת המזון דאורייתא ובשאר ברכות דרבנן ובתפלה, ואם הוציא בשפתיו ולא כיוון לבו יצא ידי חובתו בדיעבד“). (202) עיין קו"א ד"ה להבין מ"ש בשער היחודים (ששם נתבארו אופנים שונים בענין תפלה שלא בכוונה ומקום עלייתה). (203) פנימיות הטעם שאין תקנת עזרא אלא בענינים שבדיבור – י"ל ע"פ מרו"ל שקדושת הלשון וקדושת המעור מכוונים זל"ז (נתבאר בארוכה בר"ח שער הקדושה פ"א ופי"ז. של"ה שער האותיות אות שי"ן. ועוד). (204) ד"ה כדאשכחן (ושם): „פירוש אף ע"ג ד[הרהור] כדבור דמי לענין שיצא, מ"מ לאו כדבור דמי לענין שיהא בעל קרי אסור להרהר, כדאשכחן בסניני דהי' שם דבור והיו צריכין לטבול“). (205) אגרות קודש ח"ב ע' שמה. (206) במדבר ב, סע"ד ואילך (עיי"ש שמציין לתניא כאן). (207) שלח ג, ד (ושם): „וזהו ותהי